

נספח

משמעות יציאת מצרים- בין מצרים לארץ ישראל

תוכן הענינים

א.	ענין טומאת מצרים.....	171
ב.	המעלה אתכם מארץ מצרים.....	172
ג.	ולא ישיב את העם מצרימה.....	172
ד.	הוי היורדים מצרימה לעזרה.....	173
ה.	כסף מצרים חזר למטעו.....	174
ו.	קדושת ישראל מפקיעה מידי שיעבוד.....	174
ז.	תחת אשר לא עבדת את ה', ועבדת את אויבך.....	175
ח.	מי ומי ההולכים.....	176
ט.	הנה יום לה', ושח גבהות האדם.....	176
י.	גנון והציל פסוח והמליט.....	176
יא.	פור התפוררה ארץ.....	177
יב.	את היא המחצבת רהב מחוללת תנין.....	177
יג.	בין עשרה מכות לעשרה מאמרות שנברא העולם.....	178
יד.	אני ה' לא שניתי, ואתם בני יעקב לא כליתם.....	178
טו.	והיתה מסילה לשאר עמו.....	179
טז.	משה עמו איה המעלם מים.....	179
יז.	גילוי שם ע"ב בקריעת ים סוף.....	180
יח.	החושך יכסה ארץ ועליך יזרח ה'.....	180
יט.	כי בדבר אשר זדו עליהם.....	181
כ.	נכון כסאך מעת אמירת השירה.....	181
כא.	השירה נאמרת כדבר מתחדש בשעת גילוי הנס.....	182
כב.	שירה על עצם הופעת ה' במלחמה.....	182
כג.	שירת דוד המלך ועומק ענין השירה.....	183
כד.	גילוי ה' בקריע"ס התחלת ירידת השכינה לעולם.....	183
כה.	הבדלת ישראל מחיי מצרים וכנען.....	184
כו.	עומק ענין 'כי קרוב הוא ושב מצרימה'.....	185

- כז. ימצאו בארץ מדבר..... 185
- כח. ראו עתה כי אני הוא..... 186
- כט. בין שירת האזינו לשירת הים..... 186
- ל. בנין ישראל מחדש בימי המדבר ובמדבר העמים..... 186
- לא. ויענן וירעבך ויאכלך את המן..... 187
- לב. גלותי את חרפת מצרים מעליכם..... 187
- לג. המאבק עם הפלשתים לפני בנין ביהמ"ק כהשלמת יציא"מ..... 188
- לד. מעשה אבות סימן לבנים במצרים ופלשתים..... 188
- לה. ויתחתן שלמה את פרעה מלך מצרים..... 189
- לו. ויאבדם ה' עד היום הזה..... 190
- לז. 'דימו ששלמה מלך המשיח'..... 190
- לח. מזבח לה' בארץ מצרים..... 190
- לט. וה' הולך לפניהם..... 191
- מ. ענין ארץ ישראל וזמני המועדים..... 191
- מא. דוד ושלמה- מלכות ככל הגוים..... 192
- מב. ישראל אינם הולכים אלא בשם אלוקיהם..... 192
- מג. ישראל נמשלו ללבנה המתחדשת והולכת..... 193
- מד. ישראל לדורותיו נבנה על רקע החסרון..... 193
- מה. ישראל אין השלמתם אלא מהשי"ת..... 194

נספח

משמעות יציאת מצרים- בין מצרים לארץ ישראל

ענין טומאת מצרים

(א) יש להרחיב בעזה"י במשמעות יצירת העם הנבחר וגילוי שם הויה בעולם על רקע היציאה ממצרים דייקא, ובפ' המקראות בכ"ד בזה, מאחר שלקיום מצוות סיפור יציאת מצרים לא סגי רק בתיאור מאורעות הנסים וההנהגה האלוקית שבהם התגלה הקב"ה והתעלל במצרים, באשר בסיפור הנסים לבדם ללא תוספת ביאור ופירוש אינו מספיק להעמיד היטב את ענין יציאת"מ. וכן אין די בהתמקדות באמירת דקדוקים ופירושים על ההגדה, ואכתי לא יוצאים בזה יד"ח בשלימות.

אלא תכלית הענין הוא לפרש את משמעות הדברים של בנין עם ישראל וענינו בעולם, והיות ה' אלוקי ישראל מושיעו וצור מחסהו אשר שמו קרוי עליהם וכביכול על גבם הוא מופיע בעולם, באופן של עריכת שפתיים לבאר היטב בכדי שיתיישב על הלב, בכל לשון שאתה שומע ומדבר, ובכל דור לפי שפתו והבנתו, וכ"ז מעצם סיפור יציאת"מ שאין לו קץ וגבול. [הדברים חובקי זרועות עולם כמובן, ואפשר להעמיק בהם עוד ועוד, ומ"מ א"א שלא לגעת בהם בקונטרס על מצוות ליל הסדר].

הנה בעולם העתיק מבחינת ברכת הטבע, דופק החיים העולמי היה במצרים¹, אשר היתה מבורכת ביותר כלכלית, והנילוס משקה אותה מאוצרו בשפע רב, ובה גדלים שדות התבואה הפוריים המספקים את תנובת האזור כולו, וכל עת כאשר ישנו רעב אליה פונים, והמרעה מגדל בני בקר וצאן משובחים, עגלה יפהפיה מצרים, ושם מקום גידול הסוסים אשר עליהם גאוות מצרים וכוחה, ומבחינת אותו התקופה נחשב היה שכל כולה כביכול טבולה בגן עדן, כגן ה' כארץ מצרים.

ומתוך כך, תחת לעבוד לא-ל רם ונישא קדוש ועושה צדק וללכת בדרכיו, היתה מצרים שקועה עמוק עמוק בתוך החושניות העזה של צבעי הטבע וברכתו, בתוך היאור, הצאן, ודומיהם, באופן של שקיעה בשפלות אטומה ובהמית, וביחוד הזדהו והאילול את העוצמה הטבעית השפלה של התנין מלך היאור, וכך ראה עצמו מלך מצרים, כתנין הגדול השוכן תוך יאוריו, אשר אלו הם דרכיו ואורחותיו, ובדרכיו הם הולכים. וקשה

לתאר את עוצמת השפלות בכל אורחות החיים שמונחת בהזדהות והפולחן הלזה.

ולכך נתייחדה מצרים כסמל התרבות הארצית, החומרית ומגונה מאד, "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו" (ויקרא י"ח ג'). ודבר זה נבע מתוך שהנילוס היה אלילם העומד במרכז חייהם, והיינו שעוצמת השפע הטבעי בעל הקיום השפל והנמוך, עמו הם מזדהים ומשם מקור ברכתם ועוצמתם, ממנו יונקים שפע והצלחה, מן הקרקע יבוא ולא מן השמים, אין גשמים יורדים במצרים.

ומתוך האקלים המצרי על כל הכרוך בו, הוציא הקב"ה את ישראל, לעלותם ולרוממם לשתות מטר השמים, לחיות חיים של צורת אדם עם צלם אלוקים, שאינו שוקע בתוך העולם אלא שייך לעליונים, מתוך מקום של משמעות ורוממות נשגבה, ומקבל את חייו משוכן שחקים ורוכב ערבות, וכביכול עמו הוא מזדהה ומשתייך, ולו הוא עובד, ובאורחותיו הולך, ובאופן זה הקב"ה פותח לו אוצרו הטוב מן השמים.

והוא ענין הא דאין גשמים יורדים במצרים, "כי הארץ אשר עתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם, אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק, והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה.. למטר השמים תשתה מים. ארץ אשר ה' אלוקיך דורש אותה, תמיד עיני ה' אלוקיך בה, מראשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים י"א י- י"ב). ומכלל הן אתה שומע לאו, במצרים אין גשמים יורדים באשר איננה נדרשת ע"י ה', שקועה היא בעצמה ורחוקה הימנו.

היאור סיפק להם למצרים בטחון כלכלי, בעיניהם אין הם תלויים במתת שמים, אין הם תלויים במזגי עונות השנה, בשנות בצורת ופגעי השמים, די להם בארץ והיא מעוזם. היאור, האדמה, התנין, והנחש, הם אליליהם וסמליהם, רובצים כתנין ביאור, שקועים ומבוססים הם במציאות החומרית ביותר ללא כל תפיסה של אמת וקדושה. הם השפלים ביותר מכל הארצות, פסגת הניתוק מכל תוכן גבוה ומרומם. בתוכם ועל גבם, יתגלה הקב"ה ויעמיד את הפכס.

¹ "אמרו לו אחיו, יהודה, מצרים אינה כשכם, אם אתה מחריב את מצרים תחריב את כל העולם" (מד"ר ותנחומא פ' ויגש).

המעלה אתכם מארץ מצרים

ב) והוא הענין שחוזר הקב"ה ושונה בכל מקום, שנקודת תוכן המצוות הוא, "אני ה' אלוקיכם המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלוקים, והייתם קדושים כי קדוש אני". כביכול נאמר להם ע"י הקב"ה, העליתי אתכם מהמציאות המצרית למציאות חיים גבוהה יותר, הנחתי אתכם במקום אחר לחלוטין, בהווי ואקלים אשר "תמיד עיני ה' אלוקיך בה", יש לכם מערכת חיים מסביב ציר מרומם ורחוק משפלות, אל נא תלכו אחורנית, "כי כאשר ראייתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם".

מלך ישראל, מקור ומרכז הווי חיי העם [ראשם ולבם של ישראל], עיקר ציוויו להתרחק ביותר ממגע עם התרבות המצרית, "רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס וזה אמר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד". רחוק יהיה מתרבות שהסוס, סמל הכוחי ועוצם ידי של אז, במרכזה. גאה גאה ה' עליהם, סוס פרעה ורכבו טיבע בים, אל לכם לשוב להווי הסוסיות שבמצרים. הן נצטוויותם באותה השעה לראות את המצריות והסוסיות טובעת לה בים עולמית, מעתה ואילך אין לכם עמה דבר.

ולא בחנם נתייחדו מצרים בסוסיהם, כאשר זהו מהות מצרים, מגדלי סוסים, שם הוא מקומם, בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם, מציאותם גאוה סרוחה ובהמית. אין הם מכירים בדבר מעליהם מעבר לעוצמת כוחם ואליהם החומריים. ריבוי סוסים ע"מ לבטוח עליהם ולהלחם בהם, הוא חזרה לתרבות מצרים, לעולם המושגים של ארץ הנילוס. ומצינו בשלמה כאשר נכתב עליו שכביכול לא היה לבבו שלם עם ה' כלבב דוד אביו, דמודגש דשורש הענין "ומוצא הסוסים אשר לשלמה במצרים".

"כי לא יוכלון המצרים לאכול את העברים לחם, כי תועבה היא למצרים" (בראשית מ"ג ל"ב), המצריות והיהדות בשורשם אין ביניהם כל נקודת מפגש, לעולם לא יסבו יחדיו מסביב אותו השולחן. את תועבת מצרים נזבח לעיניהם, תועבה היא מעשיהם בעינינו ואף בעיניהם נתעבים מעשינו, תהום עמוקה פעורה בדרך שבין מצרים לישראל, תהום שסופם להישאב לתוכה לאבדון. "אשר הציף את מי ים סוף על פניהם ברדפם אחרים, ויאבדם ה' עד היום הזה" (דברים י"א ד'). ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו.

והיה ותבקשו לחזור לאותו אקלים תרבותי השורר במצרים, כרצונכם יהיה, תחת "כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך", "והשיב בך את כל מדוה מצרים אשר יגרת מפניהם ודבקו בך", זהו התוצאה הטבעית של הווי חיים זה, תחת אשר "לא

תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד", "והשיבך ה' למצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה, והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה". הגלגל ישוב על צירו, כביכול נאמר להם, שוב לך למצרים כימין מקדם כאשר ביקשת (וזהו חתימת הקללות ותכליתם).

[וז"ל הרמב"ן שם, "רבותינו אמרו ולמה למצרים, לפי שכעור ורע לעבד כשהוא חוזר לרבו ראשון, והזכיר מצרים דרך תוכחות". וזהו עומק המשמעות בזה, דכאשר חוזר לרבו הראשון חשיב שנתבטל היותו בן חורין מעיקרו, ולכך כעור הוא לו, ודו"ק].

ולא ישיב את העם מצרימה

ג) ובאמת יסוד האיסור לשוב למצרים, היינו בתורת דחשיב כעין ביטול יציא"מ, וההליכה בדרך לחזור את הדרך שהולכנו ה' לצאת ממצרים, חשיב שמבטל את משמעות היציאה. ומצינו בד' הריטב"א ביומא ל"ח א' דהביא מהיראים שכל האיסור הוא אם חוזר מא"י למצרים שזהו אותו הדרך שיצאו במדבר ים סוף, אולם משאר ארצות מותר לירד למצרים. וכבר ציינו דיסוד הדבר מבואר בת"י, דמפרש 'והשיבך ה' במצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך וכו', דהיינו בדרך ים סוף שבה יצאו ממצרים.

ואמנם הרמב"ם (פ"ה ממלכים ה"ח) כ' דהאיסור הוא משום מעשיהם המקולקלים משאר ארצות. [לא הזכיר כלל שהאיסור לשוב הוא דוקא באותו הדרך]. אכן אינו דבר אחר לגמרי, דזהו ענין יציא"מ שהקב"ה הרחיקנו מהמהלך המצרי והביאנו אל א"י, והחזרה וההשתקעות שם הוא ביטול ענין היציאה.

[והנה בחת"ס בסוף כתובות הק' על דעת היראים דהאיסור הוא לילך בדרך שעלו ישראל, דהא אחד המקורות במכילתא לאיסור לחזור למצרים הוא המקרא שנאמר בקריעת ים סוף לא תוסיפון לראותם, והתם לא נזכר דהאיסור הוא לילך בדרך, ועוד הקשו דאכתי לא באו לא"י, אמנם י"ל דהמכוון דזהו מאותו הענין, דבתורת כן הקב"ה מטביעם בכדי לנתק את ישראל ממצרים וליטלם לרשותו, וכעת שבאו לא"י כל דבר של חזרה למצרים נאסר באשר משמעו ביטול הלקיחה של הקב"ה.

ויעו"ש עוד בריטב"א שמסיק דהנכון יותר דכל האיסור הוא שישראל שרויין על אדמתן ולא כאשר נדחים בקצה הארץ, וכל חו"ל חד הוא, והאיסור הוא לצאת מא"י למצרים. והיינו דאף אם לא ננקוט את החידוש דבעינן דוקא באותו הדרך, מ"מ עיקרו בתורת לבטל את הלקיחה ממצרים

הוי היורדים מצרימה לעזרה

ד) ובאמת למעיין בנביאים יראה דמאותו ענין של האיסור לשוב למצרים, נאסר נמי להישען עליהם ולסמוך שיבואו לעזרתנו, תחת לסמוך על מקוה ישראל מושיעו, ואף זה בחינה של לשוב להיות תחת מצרים ולהיות מושפעים מתרבותה והלך רוחה, בניגוד להישענות על ה' והליכה בדרכיו.

וע"ז רבו מאד תוכחות הנביאים על מלכי יהודה שהרבו לסמוך על מצרים, מה לך לדרך מצרים לשתות מי שיחור של טומאת מצרים. "הוי בנים סורים נאם ה'.. ההלכים לרדת מצרים ופי לא שאלו לעוז במעוז פרעה ולחסות בצל מצרים: והיה לכם מעוז פרעה לבשת והחסות בצל מצרים לכלמה.." (ישעיהו פ"ל). "ותרבה את תזנותיה לזכר את ימי נעוריה אשר זנתה בארץ מצרים. ותעגבה על פלגשיהם אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם" (יחזקאל כ').

וזהו עצמה של יציא"מ לדורות, שאין אנו חוסים בצל שום כוח בעולם, כי אם בצל הקב"ה לבדו, אשר הוא אלוקינו ואנו עמו, ובהליכה בדרכיו ובבטחון בהיותנו בצל כנפיו ניושע. אלה ברכב ואלה בסוסים, ואנחנו בשם ה' נזכיר. וכל ענין אחר הוא מעין ביטול יציא"מ. "הוי היורדים מצרים לעזרה על סוסים ישענו ויבטחו על רכב כי רב ועל פרשים כי עצמו מאד, ולא שעו על קדוש ישראל ואת ה' לא דרשו" (ישעיהו פל"א).

ויש להבין, דאע"פ דבמקראות ע"פ רוב מדובר על מצרים שלא יהיו למשענתם של ישראל ואינם אלא משענת הקנה הרצוף, וההישענות עליהם הוא חזרה אחרונית וסותר את כל יציא"מ, היינו משום דבעולם העתיק מצרים היתה המעצמה העולמית הסמוכה לא"י, שבאופן טבעי אליה פנו, וכל ענינה היה טומאה ושפלות מאד.

ובאמת לד"ז אהני מעשה הקב"ה ביציא"מ, שהע"ז והמסתעף כבר בטל מן העולם ע"י ישראל, שבמצאותם והנהגתם ע"י ה' ובכל אורחות חייהם התחדש שם ה' בעולם והוכר אפסיות האלילים (כמבואר בארוכה בנבואות ישעיהו), וממילא בטל יצרא דע"ז מהעולם.

[אולם התחדש התמודדות מול הכוח והעוצמה שביצירה האנושית של האדם, וכמו המדע הטכנולוגיה ויופי הרוח האנושית, וכן שאיפת החירות והעצמאות וזכויות האדם לעשות ככל

לא"י להיות ברשות הקב"ה, וד"ז ל"ש בגלות דאיננו נמצאים ברשות ה' בגלוי אלא בעומק הוא מציץ מן החרקים. ולכא' ה"ה בזמנינו שהרבה מישראל יושבים בא"י, מאחר דלא שב הופעת ה' עלינו בגלוי, אליבא דהריטב"א ל"ש איסור לירד למצרים.

והנה הרמב"ם שם כ' דהיורד למצרים אינו לוקה דאין בו מעשה דבעת הכניסה מותר הוא ואם יחשוב להשתקע ליכא מעשה. ואע"פ דסו"ס אם יורד במחשבה להשתקע לכא' הוא מעשה איסור, כבר פי' דקאי לשיטתו דהאיסור אינו עצם הירידה אלא מה שדר ולומד מהם וחי בתרבותם, ולכך אף אם ירד לא חשיב שהמעשה איסור הוא הירידה, ודו"ק. אמנם אליבא דהיראים דהאיסור הוא לשוב דוקא בדרך שעלו ישראל לכא' יש כאן מעשה, דאע"פ שאם יורד לסחורה ל"ח שמבטל את היציאה, מ"מ כאשר יורד לדור עצם המעשה נאסר, ויל"ד בכ"ז.

ובעיקר ד' היראים, הנה מצינו דאברהם לאחר ירידתו למצרים שב באותו דרך בדיוק דירד, וילך למסעיו עד המקום אשר היה שם אהלו בתחילה (ויעו"ש ברש"י), והתם נמי יתכן להוסיף לפרש דהוא בכדי לבטל את הירידה למצרים, אשר אע"פ שכביכול היא מקור השפע ולשם צריך לירד בזמן רעב, לא שם הוא מקומו.²

וכן יעקב אבינו ביקש שיעלהו לאלתר ולא יקבר במצרים, בכדי שתמיד ישאר דמקום ישראל אינו שם כי אם בארץ אבותיהם אשר שם אחוזת קבורתם, ויעקב אב הוא ולא יתכן שיקבר במצרים. ואכן מעשה עלייתו ממצרים היה סימן לישראל, אשר ביציא"מ עלו באותו אופן והיו מסודרים לשבטיהם כסדר שנשאו השבטים מיטת יעקב כמבואר ברש"י שם. וכן נכנסו לארץ מעבר הירדן כשם שכך היה מהלך אבותיהם לעלות את ישראל אביהם.

(ושמא יתכן לפרש דהטעם שיוסף עשה כן וסיבב מיני אמתלאות לעקם עליהם הדרך, אע"פ שהוא דבר משונה מאד שזה יהיה הדרך ממצרים לא"י, וי"ל דזהו בכדי להניח המצרים בעבר הירדן, דמשמעות המקראות ששם נשארו הרכב והפרשים של מצרים ועשו אבל גדול (שהיה קשה להם לעבור הירדן או מטעם אחר), ורק בני יעקב המשיכו לחברון, ולא רצה להיכנס דרך ארץ פלשתים הסמוכה, שאזי המצרים יבואו בעקבותיו לא"י לקבור את אביו, ואין מצרים ערוות הארץ שייכים לא"י ולהשתתף בקבורת יעקב בפועל, ודו"ק).]

² ודו"ק ותשכח בכמה דוכתי בכתובים, דחזרה על אותה הדרך מהכיון הנגדי משמעה ביטול ענין ההליכה הקודמת.

היוצרות, וניתן כח במצרים שכל מהותם לנגד לכסא ה' על ישראל, מכח זה עלה שישק ויהיו לו לעבדים, וחזר כח מצרים על ישראל.

וא"ת מנ"ל הא שיש כאן עומק מעבר לפשט, ראה המשך ד' הגמ' בזה בדק"ט ע"א, "וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמהן שנאמר וינצלו את מצרים, בא שישק ונטלו מרחבעם, בא זרח מלך כוש ונטלו משישק, בא אסא ונטלו מזרח, ושגרו להדרימון בן טברימון, בא יהושפט ונטלו מבני עמון, והיה מונח עד אחז, בא סנחריב ונטלו מאחז, בא חזקיה וסיעתו ונטלו מסנחריב, והיה מונח עד צדקיה, באו כשדים ונטלו מצדקיהו, באו פרסיים ונטלו מכשדים, באו יונים ונטלו מפרסיים, באו רומיים ונטלו מיונים, ועדיין הוא מונח ברומי", ע"כ.

ותוכן הענין מבואר ועומד, שאין כאן עסק רק בכסף גרידא שעבר מיד ליד, אלא אף בענין מהותי של כח המלכות בעולם, וכל אחד הנזכר היה כסאו מרומם בשעתו על ישראל וביקש לירש את מקומו, וכו'.

ובזמן חזקיה שבטח בה' נפל סנחריב במגפה לפניו, וינשא חזקיה לעיני כל הגויים לאחר מכן, ורבים מביאים מנחה לה' לירושלים ומגדנות לחזקיהו, ובזה שב וינשא כסא ה' וישראל על הממלכות, עד שלבסוף נחרב הבית ע"י הכשדים, וכלקחו לעצמם המלוכה בעולם, עד שנפלו ביד פרסיים, ומהם נטלו יונים, ומהם אדומיים היא רומי, ועדיין הוא מונח ברומי, כלומר מלכותו היא השלטת היום, עד יפול כסאם ביד מלך המשיח. [וידועים ד' המדרשים על כסא שלמה שישב עליו נ"נ וכן שאר מלכים ביקשו לישב עליו, ואף בזה עיקר המכוון לא רק לכסא מציאותי שעבר בין המלכים].

קדושת ישראל מפקיעה מידי שיעבוד

ו) ולמתבונן יש להוסיף בה דברים בעומק, בהא דיכול להתקיים בישראל 'השיבך ה' מצרים'.

העולה על רוחו וכד', ושאר המרכיבים של העולם החדש³.

אמנם עיקר ד"ז ממשיך בכל דור ודור, דתמצית ענין יציא"מ דהקב"ה גואל ישראל ומושיעם אשר אליו הם פונים ועמהם הוא שרוי וממנו הצלחתם ואין אלוה אמיתי מלבדו, וכל רוחם וענינם ע"פ אורחותיו בתורתו הק', וזהו רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיר, והוא המכונה שה' אלוקי ישראל, ועליהם מתגלה. וכאז כן עתה, כל פניה למקור אחר להישען על עוצמתו, ועניני אהדת תרבותו ואורחות חייו, הוא כפניה למצרים בימי קדם.

כסף מצרים חזר למטעו

ה) ובימי שלמה כשהחלו ישראל לסטות, כתוצאה מ"מוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים", "והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה", נתגדלו במצרים ירבעם בן נבט אשר ברח מפני שלמה והדד האדומי אשר היו לשטן לשלמה [וכן בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים וכו', וזהו שורש חורבן ביהמ"ק].

ולאחר ימיו, "ויהי כהכין מלכות רחבעם וכחזקתו, עזב את תורת ה' וכל ישראל עמו, ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם, עלה שישק מלך מצרים על ירושלים כי מעלו בה'.. כי יהיו לו לעבדים, וידעו עבדותי ועבודת ממלכות הארצות" (דה"ב י"ב וע"ש).

וע"ז אמרו בגמ' (פסחים פ"ז ב') שכסף מצרים חזר למטעו, ואין הכונה רק לכסף גרידא, ועיקר תוכן הענין למשמעות שבזה, שחזר למצרים מה שנטלו מהם, שהנה כאשר ריקנו בני"י את מצרים על כל אשר בה, בזה העמידו מצרים את עצמם כעבדים הכפופים לישראל אשר הם החשובים הראויים למתנות, וביקש שלמה להחיש הקץ ולהפך כסא מצרים תחת הקב"ה לגמרי, ולא עלה בידו (ראה אריכות בזה להלן אות ל"ה), אלא נתהפכו

³ ולתועלת המתבונן יש להוסיף, דהנה אע"פ שעיקר המושג של שימת המוקד באדם עצמו וביצירתו האנושית ולא בטבע, המתחיל היסטורית מיון ורומי, בשורשו לקוח ממושגים שהתחדשו ביציא"מ, שיש צלם אלוקים באדם, ודלא כשפלות והבהמות המצרית המתבטלת לטבע ומחללת האדם.

אמנם הדברים קיבלו פירוש מעוות שבמובנים מסויימים דומה מאד למהלך המצרי, אלא שתחת להאיל את הטבע ולראות בו את המרכז לכשעצמו, היום רואים את המרכז באדם לכשעצמו ותופסים את זכויותיו וחירותו כדבר מוחלט שמקורו בו עצמו וממילא אינו מוגבל, ולא בהיות הצלם אלוקים שלו כדבר מעבר לו, אשר מקורו בהיותו חלק אלו-ה ממעל. ובזה מרוקנים זאת מתוכן ומקיימים את זכויות האדם ללא הגבלה (וכגון יש זכות לעשות ככל העולה על רוחו ואף תועבה, ויש זכויות אדם אף לרוצחים וכיו"ב), אע"פ שזהו סתירה לכל המקור שממנו נובע.

נמצא שאף זה מאותו ענין של תפיסה מוגבלת שמנגדת את כל ענין יציא"מ, באשר תופסת את המציאות בידיים בצורה ממומשת שאין מעבר לה, ולא עומדת לפני הקב"ה כקדוש נשגב שמעבר למציאות האנושית, ומציאות האדם וזכותו ממנו יונק, וממילא מחוייב לאמת ולקדושה האלוהיים. ונמצא שתחת לעבוד את כוחות הטבע, עובדים את רוח האדם, והקב"ה אינו נמצא כלל בתמונה.

שמעבר לבריא, ולכך אם אינם אווזים היטב בשם אלוקיהם, מאליו יהיו מבוטלים לכוח השולט ולתרבות חיים שכובשת את העולם.

ולעולם הכוח והשלטון העולמי יהא מבוסס על ענינים מעין כוחי ועוצם ידי, על היציבות הגשמית והאחיזה החזקה במציאות כפי שמתגלה בחיצוניותה וכדומה, אלא שבכל דור הוא מקבל פירוש מודרני חדש. ולכך אם ישראל יבטלו עצמם להקב"ה, ישרור מלכותו יתברך בעולם בראשותם, הם אשר יהיו על כסא תבל, ואם לאו, יתבטלו למעצמה השלטת, למצרים שבכל דור.

אלא שהאמת היא שאע"פ שישאל כל העת זקוקים לגילוי ה' בהם ואל"ה הרי הם נחותים מכל אומה ואין להם כלל מהלך אחר לילך בו, לעולם לא יגיע לאופן של ביטול מציאותם לגמרי כמו שהיה במצרים, שהרי כבר נולדו והיו לאומה ששם ה' קרוי עליה ואינה יכולה להתבטל.

(ואף אם יבקשו למוכרם לעבדים, לא יהיה להם קונה. ובאמת לכך שונאי ישראל המובהקים הבאים כנגד ה' וכנגד משיחו, דוגמת המן הרשע וממשיכיו, מבקשים להשמידם ולא להופכם לעבדים, שידועים שכבר א"א לבטל מהם שם ה' ולהשיבם למצבם דמיקרא, ואין דרך לעקור שם ה' מן העולם אלא בביטול המוחלט).

ומ"מ היותם תחת שיעבוד מלכויות הוא דבר מובנה בישראל, אשר אם אינם הולכים בהתאם לשלימות ענינים האמיתיים, שנקרא עליהם שם ה', אין להם כל דרכי הצלחה ומהלך טבעי. אלא בה' אלוקיהם בלבד הם הולכים, וזהו מה שהתחדש ביציאת"מ.

[דו"ק ותשכח שבכל תקופה ישנו הכח הדומיננטי והיציב במרחב, שכנגדו עומדים היהודים, והוא בעיקר הרקע התרבותי שעל גביו נבנית הקומה היהודית של התקופה. ואור הלבנה ואור החמה הוא מושג מובנה במציאות העולם, אשר כל ענינים של ישראל הוא עמידת הלבנה כלעומתית לחמה הקיימת בתבל, באמירה הסותרת את היציבות והמיקוד הממומש בתוך עצמו של האומות, בעמידה של נאצל מאת הקב"ה הנמצא למעלה. רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש שמו".

הטעם שאופן השחרור היה באמתלא של בקשת ג' ימים לילך למדבר שכבר תמהו בזה רבים, לענ"ד י"ל בזה, משום דזהו דבר אמיתי, עיקר כוחם של ישראל לטעון נגד עבדותם מבוסס על כך שעבדותם לאלוקיהם קודמת, ואין הם ברי קנין לאחרים.

והיינו, דאע"פ שברובד הפשוט פרעה היה מלך העולם שהכל צריכים לו והשפעה והברכה שלו וממנו אכלו ישראל [כמו שהתלוננו אח"כ 'זכרנו את הדגה' וכו'], וכבשם תחתיו וזכה בהם כעבדים, הקב"ה פונה ואומר "בני בכורי ישראל", שלח את עמי ויעבדוני. לא ברשותך הם, אלא כביכול ממני הם יונקים. וכל מהות השחרור בתורת הכי. והיה ויפסיקו לעובדו "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך.. ועבדת את אויבך..". "והשיבך ה' מצרים באניות, בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה, והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות ואין קונה".

ואכן, זהו מהות שחרור ישראל מיד פרעה, אשר כוח טענתם היא שהולכים הם להיכנס לעבודת ה' ולקבלו עליהם לאלוקיהם (ובתורת כן הולכים לעובדו במדבר לחנוך את כניסתם להיות עבדיו), ותו לא. ומה שיביאם להשתחרר עולמית, הוא מידי דממילא, כיון דנתקדשו בקדושת ישראל שוב אין קנין לעכו"ם בהם.⁴ קדושת ישראל מפקיעה מידי שיעבוד (עי' גיטין ל"ח ב' ומ' ב' ודו"ק).

דהנה הקב"ה לא ירד למצרים לתבוע לשחרר עבדים סתם גם אם יש צדק בזה, שהרי מצרים היתה בית עבדים, והיו עוד אומות שנשתעבדו למצרים. (ואפשר דחשיב שנכנסו תחתיהם בכיבוש מלחמה מאחר דהיו מבחינתם אויב⁵). ועיקר הטענה היא שטרו של הקב"ה קודם. בני בכורי ישראל, ובתורת שבאים לעבוד את ה' ולו הם שייכים, פקע מהם עבדותם לפרעה.

תחת אשר לא עבדת את ה', ועבדת את אויבך

(ז) ולכך במובן מסויים הפקעה זו מיתלא תליא וקיימא, אם אין ישראל שומרים על זהותם כעבדי ה' הנמצאים ברשותו והולכים בדרכיו, עבדים יהיו לפרעה שבכל דור ודור. אין להם עצמיות של מהלך טבעי אלא כל ענינים במהלך של שם הויה

⁴ ואע"פ שבסוף לא הלכו תוך ג' ימים לסיני, אמנם לאחר שלא נתן להם פרעה לילך לחוג לה' במדבר, חגו בארץ מצרים בליל פסח והקריבו קרבן פסח לה' שענינו כקרבן גרות להיכנס בברית אלוקיהם ולעובדו וכנודע, וממילא בהאי שעתא פקע כוח פרעה עליהם ואין לו כלל טענה שישובו, ודו"ק.

⁵ אמנם ודאי יש טענה שאף בעבד עכו"ם יש לזה גבולות כיצד עובדים בו, ואינו באופן שהיה במצרים, וכן אין רוכשים עבדים בכפיה, וכ"ז אנו למדים בפרשת משפטים כפירוש מורחב של יציאת"מ. אמנם עיקר מעשה היציאה, היה ענינו שנכנסו לרשות הקב"ה ועבדותו ועליהם נקרא שמו יתברך, וממילא פקע רשות פרעה.

"ביום ההוא ישעה האדם על עשהו ועיניו אל קדוש ישראל תראינה".

מי ומי ההולכים

(ח) ויש מקום לפרש בעומק את פשר הדין ודברים בין משה לפרעה. דתחילה אמר פרעה [לפני מכת ארבה] "לכו עבדו את ה' אלוקיכם, מי ומי ההולכים. ויאמר משה, בנערינו ובזקנינו נלך, בבנינו ובבנותנו בצאנו ובבקרנו נלך, כי חג ה' לנו. ויאמר פרעה.. לא כן לכו נא הגברים ועבדו את ה' כי אותה אתם מבקשים..". (שמות י"ח-י"א). כלומר, לא הכיר פרעה את שם הויה, ולא ידע כלל מהו מציאות של עבדות לאלוקים שהיא מהות כל החיים עד הפרטים הכי קטנים, ולכך מקיפה את כל המשפחה מן הזכרים ועד הנשים ומהגדולים ועד הקטנים, מבחינתו אין זה אלא מעשה הגברים ללכת לטקס פולחן כפי שהיה נהוג במצרים.

ולאחר שכבר הכיר פרעה בשייכות המוחלטת של חיי כל המשפחה לאלוקיהם המחייבת הליכה לקבל מלכותו ולעבוד לו במדבר ולחוג כולם חג לה', מ"מ דרש 'רק צאנכם ובקרכם יוצג'. ויען לו משה, 'לא תשאר פרסה, כי ממנו נקח לעבוד את ה' אלוקינו, ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד בואנו שמה'.

והיינו דפרעה סבר דאפשר לדעת ולתכנן מראש יום עבודה לאלוקים, ולשוב לעבדות מצרים, ולא הבין כלל עד כמה עבודת ה' אינה חלק מתוך המערכת (וזהו ענין הע"ז), אלא דבר נשגב ועליון שמשנה את כל החיים.

אולם משה אמר, אין הדבר כן, כאשר נהיה למרגלות הר סיני ישתנה הכל, אין זה אליל אשר נעבד בטקסי פולחן לפי כללים מסויימים, ולמחרת שב האדם לשגרת חייו, אלא שינוי בכל מהות האדם והבאתו לעולם אחר. וממילא אי אפשר לתכנן מה יהיה כאשר נבוא לשם.

אולם בשלב זה כל כוחם לטעון שצריכים לילך לקבל עבדות ה'. ואח"כ ממילא הוא שיסור מעליהם כל עול שיעבוד מלכויות, באשר נכנסו למציאות חיים אחרת וקנאם הקב"ה ואין לאחר כל תפיסת יד בהם.

הנה יום לה', ושח גבהות האדם

(ט) ואף השחרור היה בצורה זו, שהקב"ה פורס עליהם חסותו וקונה אותם, ואין המשחית הבא למצרים נכנס אל בתיהם, מאחר שנכנסו ברשות הקב"ה ואינם שייכים למצרים. כלומר, הפסיחה על בכורות ישראל אין עיקרה זכרון לחובת הודאה בעלמא, אלא היא המעשה קנין שנעשה שם

במצרים, אשר חייל שמם כחוסים תחת אלוקיהם כאשר ירד המשחית לנגוף, והמה ע"י הקרבן פסח וההזאה על הבתים, נמצאים ברשות אלוקיהם ואינם בכלל מצרים. כך הוגדר מציאותם כנבדלת ממצרים ונמצאת באקלים אחר, וזהו לידת עם ישראל (שהרי לפני כן היו טפלים למצרים כעובר במעי אמו, ועדיין לא נלקחו גוי מקרב גוי).

וביחוד ד"ז שייך לבכורים שהיו זקוקים לחסות מיוחדת שברשות הקב"ה הם שלא יחשבו בכלל הראשית של מצרים שאין לה קיום בפני הופעת ה', ולכך נקנו לה' בזה אשר לו הם. אולם אכתי בא כחלוקת רשות לעצמה ביחס לכל הבתים שהזו בהם דם הפסח, וישראל כולם הובדלו גוי מקרב גוי.

וידוע מה דאיתא בזה"ק על המכות 'נגוף למצרים ורפא לישראל', וד"ז נכון ביחוד למכת בכורות שהיא כביכול הופעת ה' בכבודו ובעצמו כמו שנאמר ועברתי בארץ מצרים וגו'. ונמצא שעצם מה שזכו ישראל להופעת ה' בקרבם בחגיגת זבח הפסח מסביב שולחנו של מקום, הוא הוא מה שהכה את ראשית אונים באהלי חם.

והיינו, דמי שראוי להופעת ה' ומעמיד עצמו להיכנס בבריתו ולילך בדרכיו, היא לו לשמש מרפא, ומי שאינו ראוי וכל ענינו תוקפו ועוצמתו ידידה, היא לו לאש חמה האוכלתו ביום ה' הגדול, כאשר שח גבהות האדם והעולם נמס ומתבטל בפני הדר גאונו ית'. צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה. (נדרים ח' ב' יעו"ש).

גנון והציל פסוח והמליט

(י) ומצינו בחז"ל ובראשונים שני פירושים לשם פסח. לשון חמלה ורחמים, ולשון דילוג (עי' רש"י עה"ת ובאב"ע). והעירו דלכא' בתרווייהו יש דוחק קצת בלשון. דהרי כתיב 'ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית', ואם היינו ודילג ה' כאשר יבוא להשחית, אין כאן משחית אחר. ומאידך אם הוי חמלה, אינו מתאים שיהא חמלה על הפתח כי אם על הבית ואנשיו.

ואמנם יש מקיימים שניהם ומפרשים פירוש ממוצע ביניהם, דשני משמעויות אלו קיימות וכ"א משלים את רעהו. דאין זה ל' עצם פעולת הדילוג, אלא בתורת שבהזאת הדם על הפתח נכנס הבית לרשות ה' וכביכול הקב"ה פורס חסותו על הפתח ובתורת כן אין אפשר להיכנס בפתח להשחית כי אם לדלג עליו. ולכך הוא נמי מענין ל' חס, אך לא עצם מעשה החמלה והרחמים, אלא שהמקום חוסה תחת רשות ה' ורחמיו ומוגן ממילא מהזיק, ואין המשחית יכול להיכנס בו כי אם לדלג.

ולזה נועדו עשרת המכות, למוטט את העולם המצרי ותרבותו, בהיותם נשענים וסמוכים על שפע הארץ וכוחות הטבע וראו בהם את העולם האיתן והיציב שאליו יש להתחבר ולהזדהות, ובמכות התגלה כיצד כ"ז דבר שאין בו ממש, ויכול להבאיש ולהתקלקל ולהתגלות באפסיותו.

[והכאב והיסורים שפגעו המכות במצרים הם חלק מעצם הדבר של הריסת העולם המצרי, באשר עיקר ענינם שנאמר להם בזה, מי שקושר את גורלו בעוצמת הטבע ושוקע בתוכו וזהו חיותו, יגלה מהי חיות הטבע באמת, ואיזה מדווים ומחלות יש בו (כמבואר בתורה בכ"ד שמחלות מצרים היו למושג שפחדו ממנו ישראל), כאשר נשענים עליו בבלעדיות, ומידם היתה זאת להם. אך יש כאן גם משמעות רחבה של שבירת תפיסת עולמם ויציבותם, וראו כיצד מצרים כור מחצבתם הולכת ונאבדת, הטרם תדע כי אבדה מצרים, שזה הרבה מעבר לכאב מסויים שהרגישו בזמן המכות].

וד"ז החל מן היאור ועפר הארץ, ובהמשך אף במציאות של הנמצאים על הארץ חל בה קלקול והשחתה, ולבסוף כביכול אף השמים נתקללו והיו למצרים למארה בברד ארבה וחושך, ונתגלה כיצד אינם אלא כלי ביד המלך העליון, להילחם במצרים בזעף אף ולהב אש אוכלה נפץ וזרם ואבן ברד. ובהכי נתגלה כיצד מתהווה ארעא ועד רום רקיעא אין כאן מאומה, כי אם גילוי הרצון האלוהי הנשגב, אשר הוא נעלה מעל כל קומת הבריאה.

ובנביאים בדוכתי טובא מתואר כיצד ביום ה' שעתיד לבוא מתמוטט תבנית העולם של מלכות הגוים, אשר למרות כל יציבותו כלפי חוץ, אין לו באמת יסוד איתן פנימי, ופשעיו ועיוותיו מרוקנים אותו מבפנים וממילא הוא שקורס. "רעה התרעעה הארץ פור התפוררה ארץ מוט התמוטטה ארץ: נוע תנוע ארץ כשכור והתנוודדה כמלונה וכבד עליה פשעה ונפלה ולא תסיף קום" (ישעיהו כ"ד). והוא הוא מה שהתרחש ביום ה' ביציאת"מ.

את היא המחצבת רהב מחוללת תנין

(יב) והנה, אף ביתר שאת מעשרת המכות, נתגלה דוקא בקריעת ים סוף כיצד האלילים אינם כלום, שהוא ביטול ממש של הים הסוער וגודש גליו למרות כל עוצמתו, והרי בשם זה באו המצרים, והיאור ומקוואות המים אשר הם השפע והברכה הקיים בבריאה, היה אלילים ומעוזם, ובתורת כן הטביעו את ישראל במים.

וע"ז נאמר, "עורי עורי לבשי עז זרוע ה' עורי כימי קדם דורות עולמים, הלא את היא המחצבת רהב מחוללת תנין, הלא את היא המחרבת ים מי תהום

ויעוי' ישעיהו פל"א ה'. "כצפרים עפות כן יגן ה' צבאות על ירושלם גנון והציל פסוח והמליט". והתם נמי בזכות הבטחון של חזקיהו שחסה בצל הקב"ה ולא היה כמותו בזה לפניו ולאחריו, הגן הקב"ה על ירושלים מסנחריב ופרס רשותו עליהם והמליטם, והיה זה בליל פסח כמבואר בחז"ל. וזהו קיום ענינו של פסח לדורות.

[ועי' סנהדרין צ"ה ב' כמה שיטות עבור מה ירד המלאך שנוקק לחיל סנחריב. ורשב"י אומר שירד לבשל פירות ישראל, וי"א שאזנים גילה להם ושמעו שירה מפי החיות ומתו. והיינו, דעצם הופעת מלאך ה' לברכה על ישראל, ממילא באה השמדת הבאים כנגדם. או מכוח שלא יכלו עמוד בפני גילוי ה' בשירת חיות הקודש ממילא בטלו. וה"ז כעין הא' הופעת ה' על ישראל בליל שימורים אשר באים בבריתו, מכלה את ראשית מצרים].

ואם כנים הדברים, נמצא ששם פסח היינו שהקב"ה פורס רשותו על ישראל ובחסותו הוא נמצאים, ומתבאר טפי מדוע זהו עצם שם החג, אשר זהו עצמה של יציאת"מ. ולכך בכל שנה ושנה מחדשים את הכניסה לחסות הקב"ה בקרבן פסח, זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל, ואינו רק ע"ש המאורע שהיה במצרים.

פור התפוררה ארץ

(יא) נמצא, דענין ההעלאה ממצרים היינו מתרבותה ועולם מושגיה, אשר ארציים היו למאד, הנילוס מעוזם וצאנם ושדותיהם עולמם, אין הם מכירים בכל מציאות מעבר, מציאות מרוממת יותר. לכך נטילתם למדבר, לא מקום זרע ומים, הוא הניגוד הגמור להווי המצרי, וכך נוצר ההווי היהודי אשר כל כולו הפך מצרים, איננו צמוד קרקע ותנאים, חי וקיים לעד בכל מקום שרק יהיה, על שולחן אלוהים הם סמוכים, ממקום גבוה יותר מתקיימים, וזהו המכונה הנהגת שם הויה אשר בו נודע ה' ביציאת מצרים, והוא שורש ההנהגה של ישראל לדורותיו בהיות שהם הנושאים שמו בעולם.

ולכך שם דייקא, בתוככי כור הברזל המצרי נוסד העם היהודי. מתוך המקום של המאבק ביציבות המציאות הגשמית המצרית ושבירת עולמה, אשר ענינו החויה הרדודה מסביב ברכת העולם הטבעי היאור והצאן, של השקועים עמוק בעמידות הנצחית של כוחות הטבע והבריאה באופן שפל ומתועב ללא כל שם 'אדם' שיש בו רוממות וצלם אלוהים. על גבם התגלה הקב"ה והוציא את עמו שילכו בדרכיו ומצוותיו, ליתן להם חוקים המתנגדים למעשי ארץ מצרים, ומצוות רבות נאמרות על רקע 'המעלה אתכם מארץ מצרים', וזהו יסוד התורה כולה.

בין עשרה מכות לעשרה מאמרות שנברא העולם

(יג) והוא ענין ההקבלה הידועה בין עשרת המכות לעשרת המאמרות שבהם נברא העולם, אשר ביציאת"מ נברא העולם מחדש במובן של גילוי משמעותו האמיתית, וזהו עולם אחר לגמרי מהעולם הטבעי המגושם והערל.

והשבר של מצרים החיים על בסיס הטבעיות, הוא הרפואה לישראל, אשר מכאן ואילך מתגלה מציאות ה' ודברו בעולם, וזהו בסיס קיומם. ואף עשרת הדברות מקבילים לזה להשלים את בריאת העולם מחדש, ובאים לאחר עשרת המכות, לפרש מהו בסיס העולם האמיתי, ועד כמה הציוויים היסודיים המתחייבים מאמתת ה' הם שורש המציאות ומרכז תוכן ענינה, וזהו העומד בתשתית היותנו אומה.

[וכך היא המידה, גילוי השכינה על הר סיני בנתינת התורה וכינון מלכותו בעם סגולתו, איננה יכולה לבוא אלא לאחר התגלותו בהשפטו בגוים ושבירת עולמם וענינם. גילוי ה'זקן מלא רחמים' לעולם יבוא לאחר גילוי ה'גיבור ואיש מלחמה'. 'והואיל ואני משתנה במראות אל תאמרו שני רשויות הן, אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים'.

ודבר זה ישוב לאורך כל הדורות. לפני בנין הבית ע"י דוד, שפט בכל העמים אשר מסביב. לפני ביאה שניה ו'הדר קבלוה מאהבה' בהתחדשות תורה שבע"פ, 'ויעשו בשונאיהם כרצונם'. וביחוד ביתר שאת יהא לעת"ל בבוא יום ה' הגדול, בו ישפט ה' על כל העמים וכביכול יצא ה' ונלחם בגוים כיום הלחמו ביום קרב, ויזדעזע ויתמוטט תבנית העולם החדש והאנושי שבנו האומות, כימי צאתך מארץ מצרים, כמבואר כ"ז בנביאים בדוכתי טובא, ואזי יתגלה ליהודים בהתחדשות גילוי שמו, נתתי תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה.

והוא נמי בחינת ראש השנה הקודם ליום הכיפורים. ובכל שנה ושנה מתחילה נגלה הקב"ה בדין ומשפט, ה' איש מלחמה, והעולם כולו חל ורועד מפני הופעת ה' המשברתו, ולאחר מכן כזקן מלא רחמים, בכפרה חסד ורחמים ונתינת לוחות שניות. ומעתה כאשר נשלם גילוי בעולם, נפרסת סוכת שלומו והשפעת טובו על הכל, וישראל יוצאין כלולביתה, בתורת שניצחו בדין עם או"ה].

אני ה' לא שנית, ואתם בני יעקב לא כליתם

(יד) והיינו, דדוקא מתוך חורבן המרחב הטבעי המגושם של העולם שמצרים היתה נושאת הדגל שלו בעולם העתיק, על גבי זה נברא המרחב

רבה, השמה מעמקי ים דרך לעבור גאולים" (ישעיהו נ"א). והיינו שבקריעת ים סוף נתגלה שהקב"ה שליט ועליון על כוחות הבריאה העצומים, וביחוד נחשב הים ככוח העוצמתי של הבריאה, שהקב"ה החריבו ושמנו דרך לישראל.

וכבר ביארו היטב, דגילוי מלכות ה' על חיל פרעה לערוך עמם מלחמה כביכול, ולאבדם על כל גאוותם ברכביהם ופרשיהם, הוא אותו הענין של גילוי מלכותו על הים. שהרי שר של מצרים, ושר של ים, שניהם רהב שמם. והוא מענין השם גבול לים, אשר כביכול גילוי ה' בהרבה מקומות הוא בכך שמגביל את כוחות הבריאה העצומים, וביחוד כאשר משבר את התנין הגדול אשר בים כמבואר במקראות בכ"ד. והוא הוא התנין הוא הוא פרעה אשר מזדהה עם ענינו.

[ויעוי' ישעיהו ל' ז' ותהלים פ"ז ד' דמצרים נקראת 'רהב', (כלומר, מהותם התרברבות והתנשאות ברהב ריקני וחלול שעוצמת הבריאה שלהם היא, התנין הגדול השוכן ביאוריו ואומר לי יאורי ואני עשיתני), וכן מבואר ב"ב ע"ד ב' דשרו של ים רהב שמו. והיינו, דהים וגליו הסוערים נתפסים כמתרברים וגועשים ומבקשים להכניע הכל תחתיהם, ונמשלו הרשעים כים נגרש השקט לא ויכולו].

וכשם שעשרת המכות במצרים יש בהם שני חלקים שהם באמת אחד, שבירת עולם הטבע המצרי, ושבירת האומה המצרית שרואה בו את משענתה ושוקעת בתוכו בשפלות, כך קריעת הים והטבעת המצרים בתוכו הם תרתי שהם חדא.

שבירת העוצם של הבריאה במקום שהכי מורגש ה'רהב' וההתנשאות שלה, וזהו הים השוטף שנחשב בימי קדם ככוח העוצמתי של העולם⁶, ושבירת מצרים האומה הגאה, במקום שהכי מורגש ה'רהב' וההתנשאות שלה, וזה כאשר יוצאת לקרב ברכבה פרשיה וסוסייה. וכ"ז ענין אחד. והבן היטב.

וע"ז אמר דוד, 'נכון כסאך ה'.. מקולות מים רבים, אדירים משברי ים, אדיר במרום ה'.. כלומר, עוצמת שטף הנהרות נראית ככוח בל ימוט, כל העומד כנגדם מלא התפעמות ויראת כבוד, אולם הקב"ה אדיר במרום. נהרות אלו אינם אלא קול זעיר הימנו. אין זה כוח עצמי. מלכותו של ה' מתגלה בגאותו על הים והנהרות, עליהם ישב כסאו. בקיעת הים השוצף ענינה ביטול עוצמת כל כנגד התגלות ה', ואזי 'נכון כסאך ה'.

⁶ והלוינתן והתנין האימתניים הם פנים מסויימות של עוצם זה, ובאים במקראות תמיד כענין אחד עם עוצם הים, 'אתה פוררת בעוז ים שברת ראשי תנינים על המים', ועוד כיו"ב, והבן.

מצרים והניף ידו על הנהר בעים רוחו והכהו לשבעה נחלים והדריך בנעלים: והיתה מסלה לשאר עמו אשר ישאר מאשור כאשר היתה לישראל ביום עלתו מארץ מצרים."

וזה מענין הכתוב דזרוע ה' מחצבת רהב ומחרבת הים, ושמה מעמקי הים דרך לעבור גאולים, ובדוקא הוא שכך צריך להיות, וזה גמר הגאולה והוצאתם המוחלטת מרשות מצרים ועוצמת כוחות הטבע שמזוהה עמה, בכך שה"ז נבקע בפני ישראל ונעשה להם בזה דרך.

ומאחר שישראל היו בסכנה גמורה וסגרו עליהם מכל כיון, מצרים מצד אחד והים מצד אחר, משמעות בקיעת הים בפניהם היינו שאין כוחות הטבע יכולים לשלוט בהם והקב"ה בורא להם בריאה חדשה לחלצם מתוך המלכיים הסוגרות אותם, והים על כל עוצמתו נבקע בפניהם להיות דרך סלולה וכבושה לארץ ישראל, וה"ז אומר שהקב"ה סולל בפניהם מסילה ומהלך אחר לילך בו, ומפקיע אותם מכל המהלך הקודם שהיו בו, בתורת להיכנס ברשות ה' להיות עמו, להיוולד מחדש לגמרי.

וז"ל המקראות בישעיהו פס"ג, "ויזכר ימי עולם משה עמו איה המעלם מים את רעי צאנו איה השם בקרבו את רוח קדשו: מוליך לימין משה זרוע תפארתו בוקע מים מפניהם לעשות לו שם עולם: מוליכם בתהמות כסוס במדבר לא יכשלו: כבהמה בבקעה תרד רוח ה' תניחנו כן נהגת עמך לעשות לך שם תפארת."

ויש כאן ענין שהקב"ה יוצר לפניהם דרך ומוליכם בתהומות, והופך את הים שאינו מקום עביר כלל, להיות כבקעה אשר הבהמה מוצאת בו את דרכה בקלות, וכך הקב"ה מנחה את ישראל בתוך המים, ויל"פ דד"ז מבטא כיצד הקב"ה מחלץ אותם מכל טומאת מצרים ושקיעותם בעוצמת כוחות הטבע, ומפלט דרך חדשה בעולם להיותם כתינוק שנולד שפוחת חיים חדשים, וזהו הנהגת שם הויה שבו ילכו ישראל, והוא גמר יציא"מ וההכנה למתן תורה, שעומק ענינם הוא כבריאת העולם מחדש.

משה עמו איה המעלם מים

טז) ובעיקר לשון הכתוב בישעיהו 'משה עמו איה המעלם מים את רעי צאנו איה השם בקרבו את רוח קדשו', הנה קאי על משה רבנו שרוח קדשו של הקב"ה שורה עליו ואיש האלוקים הוא, ובפשוטו הכוונה היא שהנביא דורש בזה את לשון 'משה', דכשם שהוא נמשה מן המים, כך משה את עמו מתוך ים סוף.

שוב מצאתי שכ"ה להדיא בפסיקתא זוטרתא שמות פ"ב, "ותקרא שמו משה", משוי היה ראוי

האלוקי של גילוי שם הויה, אשר על בסיס זה נוצר עם ישראל ובמקום זה מתקיימים חייו, ולעולם הם האומה שמתגלה בה שם ה' בתמידות, הן בהצלחתה והן בכשלונה. אתם עדי נאום ה'.

באשר עצם המציאות היהודית ואופי מאורעותיה החריגים הן לטובה והן לרעה, שלדעת הכל אינה מוכלת כלל בכלי הבנת ההיסטוריה הרגילים, היא התשקיף בזה העולם לכך שבבריאה כולה טמון נקודה פנימית, ואע"פ שישנו הקיום הרגיל של העולם מצד הבריאה, האמת היא שחוקי המציאות לא לשעבר נבראו, לעמוד ככוח בפני"ע, אלא כל העת ענינם הוא הכח העליון המחיה אותם בהתאם להליכה או ההפרה את דרכי ה', והעולם מביע מציאות נשגבה ועמוקה מעבר לאופק הנראה.

ונמצא, ששם ה' נקרא על ישראל כל העת, וד"ז מתבטא הן בתהפוכות העוברות עליהם בהתאם להנהגתם, אשר בשעה שמקיימים מצוות ה' רואים טובה יותר מכל אומה ולשון, ובהפרם מצוותיו והתנתקותם מהליכה בדרכיו, רואים רעה יותר מכל אומה ולשון.

והן בכך שאף בעומק הגלות ממשיך ישראל להתקיים, ואין עם ישראל תלוי תנאים. וגם כאשר תקלפנו מכל צורת קיום אנושית, תפזרנו בכל קצוות הארץ, תקיפנו בחבלי טרדין וצרות עד בלי די, חייו אינו תלויים בזה. וכענין המראה אשר ראה משה בטרם נשלח להוציא את ישראל, כיצד הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל, וכבר פירשו דזהו חזון על ענין שליחותו, כיצד הגילוי האלוהי חל במציאות ישראל וזה הנותן לו קיומו, ואינו כלל במסגרת חוקי הבריאה, ולכך ממילא אינו יכול להתבטל.

וע"ז נתנבא מלאכי (ג' ו'), כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, והיינו דתרוויהו אותו ענין, דאין ה' יכול להשתנות, ואף העם הקרוי על שמו ע"כ נצחי הוא.

והיתה מסילה לשאר עמו

טז) ובעומק ראיתי שמפרשים, דלא בכדי ישראל היו צריכים שיבקע הים בפניהם ויעברו בתוכו, שהרי הקב"ה יכול להביא את המצרים לים אף בלא"ה, אולם יש כאן ענין עקרוני במעבר בתוך הים, ומשמעו שזהו כלידה מחדש, והקב"ה ברא אותם כבריאה חדשה בכך שהקב"ה נותן דרך בים ובמים עזים נתיבה, ובזה כמעמיד אותם במקום אחר שהוא מעבר למסגרת כוחות הטבע, שזה ענין מצרים ועוצמת הימים והנהרות בבריאה.

וכך משמע בפסוקים בישעיהו פי"א שכך הוא בדוקא מהלך הגאולה שהקב"ה עושה מסילה חדשה לעמו בקריעת הים, "והחרים ה' את לשון ים

ובשעה זו של קריעת ים סוף, היה נראה לעיני כל גילוי שם 'הויה' במלואו, הגם שרק לפני זמן קצר נאמר 'ושמי ה' לא נודעתי להם'. וע"ז אמרו ישראל בשירה, "ה' איש מלחמה, ה' שמו". ומעצם גילוי ה' הוא, כיצד אותו עמוד אש וענן ואותו הים, משמשים להצלת ופדות ישראל להאיר להם ולהנחותם ולבקוע להם דרך, ובמקביל בהם עצמם עושה הקב"ה מלחמה במשעבדיהם. וכך הוא גילוי שם ה' לעולם, מחד אהבה וחסד ליראיו ועושי מצוותיו, ומאידך חרון אף ומלחמה בשונאי ישראל. "דודי צח ואדום". צח ולבן להלבין עוותי, ואדום להיפרע משונאיו (רש"י שיה"ש ה' י').

ובדברים פ"כ, "כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם רב ממך, לא תירא מהם כי ה' אלוך עמך המעלך מארץ מצרים.. כי ה' אלוךכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויבכם להושיע אתכם". וא"ת, היכן התחדש דבר זה. הוי אומר 'כי ה' אלוךך עמך המעלך בארץ מצרים', בעריכת מלחמה במצרים לעלותם מרשותם. אזי התגלה שהקב"ה הולך עם ישראל להלחם להם להושיעם ולתת נקמות באויביהם, וזה עצם שמו בעולם. וכן מבואר במכילתא, "ה' ילחם לכם". לא לשעה זו בלבד ילחם לכם אלא לעולם ילחם כנגדן של אויביכם'.

והוא עצם שמו של ה', א-ל נקמות ה'. וזהו התנוצצות גילוי הלעת"ל "ויצא ה' ונלחם בגוים כיום הלחמו ביום קרב". ופי' כל המפרשים דקאי על ים סוף. ולעת"ל כביכול ישוב 'יום הקרב' של הקב"ה אשר על שפת ים סוף וביתר שאת.

החושך יכסה ארץ ועליך יזרח ה'

(יח) ובמכילתא שם. "ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחשך". הענן אל ישראל והחשך אל מצרים. ישראל באורה ומצרים באפלה. שנא' "לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלשת ימים". וכן אתה מוצא לעתיד "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח". מפני מה, "כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה".

והיינו, דלא בכדי לא לאלתר השמיד ה' את מחנה מצרים הרודף אחר ישראל, אלא זמן רב התקיים המפגש הסופי בין מצרים לישראל, כמפורש במקרא שלא קרב זה אל זה כל הלילה. באשר היה נצרך כאן תהליך של בירור ובחירה מצד הקב"ה, שהרי כלפי חוץ הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז והיה עליהם קטרוג ודין בשמים (רש"י, והוא ממכילתא עיי"ש), ואכתי לא ניכר היטב עד כמה ישראל ההולכים אחר ה', נבדלים במהותם ממצרים השקועים בטומאה ושפלות הטבע.

לומר, שהרי משה משוי היה, אלא על שם ישראל שהוא משה אותם והוציאם ממצרים, שנאמר 'והוצא את עמי בני ישראל', וכתב 'ויסע משה את ישראל מים סוף', לכך נקרא שמו משה, שהוא משה אחרים, וכן הנביא אומר "ויזכור ימי עולם משה עמו איה המעלם מים וגו'".

ולכא' המכוון בזה, דהנה מהות כח מצרים ואיללם היה הים, ובכח זה באו על בני ישראל, הלכך לא ביקשו להורגם בעלמא אלא להטביעם במים, שהוא אליל מצרים ובעיניהם ממנו ינקו את השפע והברכה. והא דשמוהו ביאור ונמשה ממנו, מסמל את ענינו בעולם, ולכך נקרא ע"ש זה, ומשייתו מן הים איננה מקרה בעלמא, אלא מגדיר את שליחותו של משה לכנגד פרעה ומצרים.

והיינו, באשר ענינו להתמודד כנגד טומאת מצרים ולחלץ את ישראל מהשקיעה הטמאה בברכת הטבע שמסומלת במים, ולגלות את אפסותו של התנין הגדול השוכן תוך יאוריו. וכבר ביארו דלכך בא עליהם במקל שנעשה תנין, ואח"כ בלע אותם מטה אהרן. ואף בקריעת ים סוף נחשב הדבר שמשה רבנו משה את ישראל מהים, והוציא אותם משקיעותם בתוך עולמו של פרעה וכל טומאת מצרים שמתבטאת באיללות הים היאור והתנין.

והדבר אשר זדו מצרים שב עליהם, והקב"ה השתמש בכח שלהם גופו, ויקרע את הים לבני ישראל, ואילו את המצרים הטביע בתוכו. וזהו ענינו וכוחו של משה למשות את ישראל מקרב פרעה, ולהוציא את ישראל ולרוממם מהחיים של מצרים.

גילוי שם ע"ב בקריעת ים סוף

(יז) והנה שם של ע"ב אותיות, שהוא הפירוש המלא המפורט והמבואר ביותר של שם הויה ברוך הוא, הוא היוצא מתיבות הפסוקים של "ויסע מלאך האלוקים וילך מאחוריהם..". "ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל..". "ויט משה את ידו על הים, וילך ה' את הים ברוח קדים עזה.. ויבקעו המים" (שמות י"ד י"ט-כ"א) [כמבואר ברש"י סוכה מ"ה א' ע"ש].

והיינו, באשר זהו גילוי ה' בעולם, כאשר הקב"ה הולך לפני ישראל להושיעם ונלחם להם מכל צריהם בשידוד כל מערכות הטבע, אשר כמוהם כאין מפני ה'. ובבירור בין מחנה מצרים למחנה ישראל, אשר עליהם החושך יכסה ארץ וערפל לאומים, ועל ישראל יזרח כבוד ה', ובבקיעת הים לגמור הדין עם המצרים ולהעביר ידידים בין גזריו, היה גילוי הביאור הנעלה ביותר של שם הויה בעולם, אשר כדוגמתו רק לימות המשיח יושג במלואו גילוי ופירוש שמו הגדול והנורא.

והיינו, דעשרת המכות לא היו אלא אצבע אלוקים, וראו הכל שהקב"ה מנצח את פרעה ואיליו, אולם אכתי לא נודע האמת הגדולה של 'אין עוד מלבדו', דאין זה נצחון כמי שמתגבר על החלש ממנו, אלא מעיקרא אינם כלום, והקב"ה משחק עליהם ומשתמש במעשיהם שלהם לרדוף אחר ישראל ולצאת כנגדם למלחמה, (אשר זהו בעצם לבוא להילחם כנגד ה'), להביא על עצמם כליון גמור, וסוסייהם ורכביהם אשר הם גאוותם ובהם ערכו הקרב, יובילו אותם לתוך הים וישקעו בתוכו, והים עצמו שבכוחו באו על ישראל, ישמש כנגדם, וכל מעשיהם אינם אלא כלי בידו ית' להביא לתכלית של גילוי ה', ובהם מתברר כיצד הקב"ה מביא את הרוע לכלות את עצמו.

זהו גילוי ה' אחד ושמו אחד, אשר כל הפעולות הנעשות, לטוב ולרע, משמשים הם בתוך התכנון האלוקי ומביאים לתיקון השלם, בין מרצון האדם ובין שלא מרצונו. והוא מעצם התנוצצות גילוי המלכות אשר באותו היום בים סוף.

נכון כסאך מעת אמירת השירה

(כ) ובמדרש. "אז ישיר משה". "היינו ההוא דכתיב נכון כסאך מאז. א"ר ברכיהו בשם ר' אבהו אע"פ שמעולם אתה, לא נתישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה. לכך נאמר נכון כסאך מ'אז'" (שמו"ר כ"ג א').

והיינו, דעד יום אשר זרוע ה' שמה מעמקי ים דרך לעבור גאולים, באמת העולם היה מנותק ועומד לעצמו, ולכך לא יכולה היתה השירה להביע את הגילוי האלוקי ולהעמיד כסא ה'. שידוד הים והטבעת המצרים בו פתחו תקופה חדשה בדברי ימיו. עשרת המכות היו השפעה על הטבע ועל העם המצרי (וחד הוא), אולם שבירת הים הגדול והנורא בתורת גילוי עוצמת ה' על הכח הגדול והנורא של העולם, ובמקביל לכך השמדת הצבא האדיר של המעצמה העולמית, היוו שינוי יסודי בכל מערכת הבריאה.

וירא ישראל את היד הגדולה. אצבע מוליכה דברים ומשנה מקומם, אולם יד בכוחה להפך הכל מעיקרא, לקבוע סדר חדש בכל המציאות. ומעתה ואילך כוחות הטבע האימתניים נעשו כלי שרת לגילוי מלכות ה' ומציאותו בישראל. מיום ששרו ישראל על ההכרה המופלאה בכוח העליון שמתגלה עליהם, החל העולם לעלות על מסלולו המיועד מראשית בריאתו, לגלות ולכונן בקרבו כסא ה'.

ואמרו חז"ל, אז ישיר משה. לשון עתיד. מכאן לתחיית המתים מן התורה, ונראה דעומק המשמעות היא, דשירה זו ששרו משה ובני ישראל,

ומתחילה בא עמוד האש והענן להבדיל ביניהם, לברר בין הנבחרים לה' להיותם לו סגולה, לבין העושים עליו מלחמה. וכענין הכתוב במלאכי, "והיו לי אמר ה' צבאות ליום אשר אני עשה סגולה, וחמלתי עליהם.. ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו. כי הנה היום בא בער כתנור והיו כל זדים וכל עשה רשעה קש ולהט אתם היום: וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה..". וממילא על ישראל זרח כבוד ה', ועל מצרים יכסה החושך.

ורק לאחר מכן באשמורת הבוקר התקיים הברור הסופי, ואמרו ע"ז במכילתא, 'ויהי באשמורת הבקר'. אתה מוצא שאין הקדוש ברוך הוא עתיד ליפרע מן הרשעים בגיהנם לעתיד לבא אלא לבקרים, שנאמר 'לבקרים אצמית כל רשעי ארץ להכרית מעיר ה' כל פועלי און'. והוא ענין 'בוקר', בוקר יבחר ה' את הקדוש והקריב אליו, וכאשר אתה בוקר מתגלה ה' אלוקים במלוא תוקף דינו, וכאור בוקר יזרח שמש, ואור אמיתתו מכלה את הקוצים ומפריח את השושנים.

[ובמקביל לזה אף במכת בכורות שהיתה במצרים, שזהו תחילת הדין בין ישראל למצרים לברר ולייחד את ישראל וליטלם לרשות ה', קדמה לזה מכת חושך למצרים, ולכל בני ישראל היה אור במושבתם, ודמיון זה כבר נזכר בד' המכילתא דלעיל].

כי בדבר אשר זדו עליהם

(יט) והנה יתרו אמר על עונש המצרים, 'עתה ידעת כי גדול ה' מכל האלוהים, כי בדבר אשר זדו עליהם'. והביאור הפשוט בזה, דאזי נתגלה ליתרו שאין הקב"ה כוח נוסף מכחות העולם ח"ו, אשר גדול וחזק ככל שיהיה, עדיין יש איזה מציאות לערוך כנגדו קרב באילול אחר כמו שאכן סבר פרעה, אלא באותו כוח עצמו שבו באו על ישראל להטביעם במים וחשבו דשלהם הוא, בו נשתמש הקב"ה לכלותם, ונתגלה כיצד הקב"ה עליון על הבריאה כולה והים אינו אלא כלי ביד ה' אשר נוהג בו כחומר ביד היוצר, וברצותו משתמש בו נגד המצרים שבטחו בכוחו. וברצותו מחריבו ועושה בו דרך לישראל.

ובמכילתא, "וישובו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו". יחזור עליהם הגלגל ויחזיר עליהם זדונם, שבמחשבה שחשבו מצרים לאבד את ישראל בה אני דנן, הם חשבו לאבד את בני במים איני נפרע מהם אלא במים, שנא 'בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת יפעל'..". כלומר, המים שהטביעו בהם ישראל, שבו על ראשם.

זיווגו של אדם, קשין מזונותיו של אדם). לקחת את הכוח העוצמתי ביותר, לפרקו ולהרכיבו מחדש לפי הצורך. אין לך בריאה חדשה טפִי. והוא נמי מעשה ה' המיוחד, אשר בבחינה מסויימת בכל פעם כזו מתגלה בזה שמו ית'.

[ובאמת בתרוויהו מצינו מעין שירה, דעיקר הלל הגדול (הודו לה' כי טוב כל"ח) ענינו 'משום שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה', (יעו' פסחים קי"ח א'). ושמת נישואין ושבוע ברכות, כלול בה גם נימה של שירה והודאה].

שירה על עצם הופעת ה' במלחמה

כב) ובעיקר ד' הגר"ח דל"ש שירה אלא לאחר הנס אע"פ שכבר מובטח בו, העיר ע"ז בעמק ברכה (ע' קכ"ה) מהמבואר בדה"י ב' כ', דיהושפט אשר בטח בנביא ה' שא"ל שהקב"ה ילחם להם ולא להם המלחמה, העמיד משוררים בעיצומה של המלחמה, להודות ולהלל לה' כי לעולם חסדו, ובמכילתא נמנית שירה זו בעשר השירות שהיו בעולם.

ובפשוטו י"ל, דשני עניני שירה איכא. יש שירה על מה שפעל ה' להושיע את ישראל ולנקום באויביו, וד"ז ל"ש עד שאכן אירע, אשר בישועת ישראל מתגלה שם ה' וכענין 'נכון כסאך מאז'.

ויש שירה בעיצומה של המלחמה, לכבוד ה' המופיע להלחם לישראל, וזהו כענין תקיעת החצוצרות שמריעים ישראל, שענינה לבטא את הופעת ה' עליהם להלחם להם, ושירה זו ודאי שייכא נמי על בסיס ההבטחה שהקב"ה יופיע לעשות להם המלחמה, ואדרבה זה עצמו מעורר הדבר וכדחזינן בכ"ד.

והוא מפורש שזה היה ענין השירה שם, "ויועץ אל העם ויעמד משוררים לה' ומהללים להדרת קדש בצאת לפני החלוץ ואמרים הודו לה' כי לעולם חסדו: ובעת החלו ברנה ותהלה נתן ה' מארבים...". והיינו, דזה היה העצה שעשה, להעמיד משוררים להדרת כבוד ה' בכדי שיופיע ה' להילחם להם, ביחוד במלחמה כזו שהובטח שהם לא יזדקקו כלל להילחם, אלא ה' יעשה מלחמתם כפי שהיה בקריעת י"ס, וודאי זהו הגילוי המופלא והיחודי של הופעת ה' כאיש מלחמה.

[ואע"פ שאמרו שם הודו לה' כי טוב, הודאה שייכא מיד לאחר שמובטח בנס, כמ"כ בעמק ברכה, והיינו דשירה הוא דבר טבעי לנוכח גילויי שם ה' במציאות ול"ש זה עד שיארע, אולם לגבי הודאה, למה לא יודה אם כבר הובטח בטובה].

לא מנקודת זמן מצומצמת נאמרה, אלא מתוך המבט הרחב הנצחי. בה התנוצץ הגילוי הגדול שיהיה לעתיד לבוא, כיצד אין עוד מלבדו והכל לשם מוביל. אזי צפו ישראל בבהירות בגילוי הנשגב של ה', בעקבות הצועדות כביכול אל הר נחלתך אשר בו המקדש אשר כוננו ידיך. יכוננו לא נאמר אלא כוננו. כאן, שורש גילוי מלכותו בעולם, אשר יושלם בביהמ"ק.

ובעומק, שירה היא תמיד עם טעם של 'אז'. יש בה ניצוץ מעולם שלא יתגלה אלא לעתיד. ויעו' בתוס' פסחים קט"ז ב' ד"ה ונאמר שהביאו ממכילתא "כל השירות לשון נקבה חוץ משירה דלעתיד דלשון זכר", כלומר שהנקבה יש לה צער לידה אף כל הנסים יש אחריהם צער חוץ מלעתיד שאין אחריה צער עכ"ד התוס'. והיינו, דשלימות צורת העולם על מכונו באופן שמלכות ה' מגולה בשלימות וכבר לא יתכן כל ס"ד אחרת, לא תתגלה אלא ביום ה' הגדול אשר יבוא.

השירה נאמרת כדבר מתחדש בשעת גילוי הנס

כא) והוא הענין הידוע דאע"ג דמובטחין על הנס אין שייך שירה אלא לאחר התרחשותו, 'אשירה לה' כי גמל עלי'. דבעינן דיהיה התחדשות וגילוי המפרש את המציאות, דיתגלה כאן שלימות העולם אשר מופיע בו ה' להדיא, ומתוך 'ראיה' זו, מכך עולה השירה לפני ה'.

ובילקוט (רמז רנ"ד) "לאו כל מי שעושין לו נס אומר שירה. אלא כל מי שאומר שירה נמחלין לו כל עוונותיו". כלומר, אין מקום לשירה אלא בנס שמחדש הקב"ה את עולמו, שמשנה את כל המערכת, ונחשב האדם הנעשה לו בריאה חדשה ממש. שירה במלוא משמעותה לעולם לא תבוא משום 'דין' לאומרה, דכה"ג אין זה אלא קריאת הלל. (ואע"פ דכל הלל מיקרי שירה, הוא באופי אחר, של חיוב ומעשה מצוה לשבח את ה', ונת' לעיל בהערות סיום באות ט' יעו"ש).

ובמכילתא, "רבי נחמיה אומר שרת רוח הקדש על ישראל ואמרו שירה". והן הן הדברים, דאינו יכול להיות מתוך שיש מצוה לומר שירה. אלא שירה פורצת מן האדם בשעה שהקב"ה מתגלה והנה עולם אחר נגלה לפניו, בריאה חדשה בכל המציאות. נמצא הוא במקום אחר ושורה עליו רוח"ק. "ונאמר לפניך שירה חדשה הללויה". [ומצוי הוא בהרבה מקומות, שימוש הלשון 'שיר חדש'. כל מהותו של שיר הוא ה'חדש' שבו]. ולכך מוחלין עוונותיו, כאדם שנשא אשה ועלה לגדולה, שנשתנה גוף מציאותו והיה לאדם אחר.

ולעולם נשאר שם 'קריעת ים סוף', ביטוי לשידוד מערכות מוחלט, מהפך בכל טבע העולם (קשה

נתגלה ה' לפני עמו להושיעם ולהוליכם אל הר נחלתו.

והוא אשר העמיד את עיקר צורת שירת הלויים בביהמ"ק כמבואר בארוכה בדה"י. ויעוי' ערכין י"א דחד מן הילפותות היא "כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו", ואין ישאו אלא לשון שירה. והיינו, דעבודת נשיאת הארון היא היא העסק עם גילוי מלכותו יתברך ממש, וראויה השירה לפני הארון וזהו צורת קיומו.

וענין השירה על עבודת הקרבנות, באשר המה עבדותו והמלכותו יתברך. קרבן הוא ביטול מציאותו ודבקותו במקורו, וזהו ענין שירה. [והיין אשר עליו נאמרת השירה, הוא הכלי המיוחד בארץ לבוא לרוממות, יין המשמח אלוקים ואנשים, וע"י השמחה ניתן לחוש בבהירות, את גילוי ה' וההתבטלות לשורש הכל].

וכנגדם למעלה הוא שירת המלאכים, אשר כל מהותם לעמוד לפני מלכם ולהביע מלכותו, הללוהו כל מלאכיו, הללוהו כל צבאיו, צבא השמים לך משתחוים. והוא ענין שורשי שכל צורת מלכות ה' מתגלמת בשירת ברואיו. באשר ענין שירה היא ההבעה העמוקה ביותר, התבטלות לנקודה עליונה. שירה אמיתית פירושה לבוא כל כולו להזדהות מוחלטת והתמזגות עם מושאה. שם נקודת חייו האמיתיים. חי העולמים. וזהו גילוי מלכותו ית' האמיתי. כל מהותו של המלאך היא היותו 'אומר שירה'.

וממקום של 'צבא השמים', קל הדבר לבוא לכך, אולם עומק הזדהות התחתונים עם נקודתם השורשית, עם חי העולמים, אין זה אלא מתוך התנוצצות רגעי הארה כמו בקריעת ים סוף, בהם פרץ ברק מאיר את כבלי העכרוריות הרגילה על פני הארץ, ונפתח חלון למקום היניקה השורשי שמאחורי הכל.

גילוי ה' בקריעת ים סוף התחלת ירידת השכינה לעולם

כד) ובמכילתא, "ולא ישראל בלבד אמרו שירה, אלא אף האומות כששמעו שאבד פרעה ומצרים בים ובטלה מלכותם ונעשו שפטים בעבודה זרה שלהן, כפרו כלן בעבודה זרה שלהן ופתחו פיהם כולן והודו למרום, ואמרו מי כמוך באלים. וכן את מוצא בעבודה זרה שעתידין אומות העולם לכפור בה שנאמר "עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה.. היעשה לו אדם אלהים.. (ירמיה ט"ז). "ביום ההוא ישליך האדם ואומר שם לבא בנקרת הצורים..", ואחריו מה כתיב שם "והאלילים כליל יחלוף" (ישעיהו ב').

והוא ענין פרשת יתרו, דלא לחנם האריכה תורה בביאתו, אלא בו נתגלם מטרת היציאה וקריעת ים סוף, "ולמען ספר שמי בכל הארץ" (שמות ט' ט"ז).

וזו צורת המלחמה דידיה, אשר כך מופיע ה'. וה"ז כענין הנזכר בדה"י שם פי"ג שהזהירו ממלכת יהודה את ממלכת עשרת השבטים, "והנה עמנו בראש האלהים וכהנינו וחצצרות התרועה להריע עליכם בני ישראל אל תלחמו עם ה' אלהי אבותיכם כי לא תצליחו.. והנה להם המלחמה פנים ואחור ויצעקו לה' והכהנים מחצצרים בחצצרות: ויריעו איש יהודה ויהי בהריע איש יהודה והאלהים נגף את ירבעם..".

ובאמת אף בקריעת י"ס מצינו במכילתא שהיה נמי בחינה של שירה זו. וז"ל, "רבי מאיר אומר ה' ילחם לכם, כשתהיו עומדים ושותקין ה' ילחם לכם, ק"ו כשתהיו נותנין לו שבח.. אמרו ישראל למשה רבינו, משה, מה עלינו לעשות. אמר להם, אתם תהיו מפארים ומרוממים ונותנין שיר ושבח וגדולה ותפארת למי שהמלחמות שלו.. באותה שעה פתחו ישראל פיהם ואמרו שירה, אשירה לה' כי גאה גאה.. עוד שם, "אמר לפנינו [משה] ומה בידי לעשות, א"ל הרם את מטך ונטה את ידך על הים.. ואתה תהא מרומם ומשבח ונותן שיר ושבח והודאה וגדולה ותפארת והוד והלל למי שהמלחמות שלו".

ועולה, דזהו כוחם של ישראל, אשר ישוררו ובזה יופיע ה', כך צורת ביאתו לעשות מלחמה מתוך השירה למי שהמלחמות שלו. אמנם ודאי עיקר השירה בקריעת י"ס היתה לאחר שראו את מצרים מת על שפת הים, ובאה על הישועה הגדולה שעשה ה', ולא רק כשירה בזמן הופעתו במלחמה.

שירת דוד המלך ועומק ענין השירה

כג) ומי שהרבה לשורר יותר מכל, הלא הוא דוד מלך ישראל. היושב על כסא מלכות ה' על ישראל, כל ענינו ההכרה העמוקה ביותר במלכות ה' הממלאה את האופק עד לאין סוף. כל מקום שהולך דוד, ה' אלוקיו עמו, מלכותו נשקפת לו מכל עבר, וקולו אינו פוסק מלהישמע באוזניו.

ובזמן דוד כאשר הגיע זמן מלכות שמים לשכון בעולם בגילוי, כל ענינו בכוח שירת דוד, הכמה ומשתוקק לאלוקיו, והופך הבריאה כולה למבוטלת להביע אלוקיה. [ובתרגום ריש שיה"ש נמנית שירת דוד בעשר השירות שנאמרו בעולם]. בהילולו לה' מגדל שמו ומרומם כסאו כמלכות האמיתית, ובתהילותיו הבריאה כולה מהללת שם יוצרה ומזמרת לכבודו ומזמינה עצמה לבואו. (וראה עוד בקונטרס 'וישב דוד').

והיינו ששירה היא כוח וצורת ירידת השכינה לעולם, ושורשו בקריעת ים סוף כפי ששרו ישראל, "מכון לשבתך פעלת ה', מקדש ה' כוננו ידיך". שם

הבדלת ישראל מחיי מצרים וכנען

כה) והנה אף שבעת עממי כנען שעמם היתה ההתמודדות התרבותית לאחר הכניסה לארץ, בעיקרם היו נתונים להשפעה מצרית בכל אופי חייהם וכנוודע. וביסודה בימי האבות נחשבה כנען כפופה למצרים המעצמה העולמית, ונתונה בתחום השפעתה. והחטאים שחטאו בתחילת הדרך בפסל מיכה (מעשה מצרים) ופילגש בגבעה (מעשה סדום), בפשוטו ענינם שעדיין לא התנתקו לגמרי מההשפעה המצרית והכנענית.

וע"ע בספרא פ' אחרי מות פרשה ח' י"ג, "כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען וכו', הקיש מעשה מצרים למעשה כנעניים ומעשה כנעניים למעשה מצרים.. מה מעשיהן של כנעניים שטופים בע"א ובג"ע ובש"ד ובמשכב זכור ובהרבעת בהמה, אף מעשיהן של מצרים כיוצא בהן. וא"כ למה קדמו מצרים לכנעניים במ' שנה לפורענות, מפני שכיבדו את אותו הצדיק שמענו אדני נשיא אלהים וגו' ואומר האדם הגדול בענקים הוא וגו'".

וזה היה ענין בנין הקומה היסודית של ישראל, בתקופה הראשונה של יציאת מצרים עד בנין ביהמ"ק. אשר העולם היה שקוע בשפלות הביטול לכוחות הטבע, ועושה פסל ומסכה ורואה את האלוהות באופן מעוות ומגושם עד שהוא בהפך הגמור לענינו, והם העומדים על אלוהיהם להתחבר אליהם, וכביכול לינוק שפע בצורה שפלה ולהזהות עם עוצמת כוחות הבריאה המגושמים.

ועל רקע זה יצר הקב"ה את המרחב החדש של 'היוצאים ממצרים' במלוא משמעות היציאה, הבאים לבנות חיים אחרים עם הפנים ללמעלה, לחיים של צדק והליכה בדרכי ה', ועבודת אלוהים באופן שנשגב וקדוש הוא מהעולם, ובכך נקרא שם הקב"ה עליהם בגלוי, וכל הנהגתם והצלחתם בהתאם לכך, לא מתוך השקיעות בתוך הטבע והאחיזה החזקה בגשמיות, אלא בברכת הקב"ה, אשר בהיותם הולכים בדרכי האמת והקדושה נקרא שמו עליהם וממילא מתברכים.

וכך נבנה הגוף הלאומי של עם ישראל, וביחוד סדר המצוות המעשיות הטבוע בגופם ומקדש את מציאותם, באופן שינתק את הארץ ממצרים מכורתם, כמכוונת ללמעלה ועיני ה' אלוהים בה ושם ה' נקרא עליה, ונבדלת מהשקיעה הטמאה של מצרים בטבע. וזהו חקיקת שם ה' על עם ישראל כענין התפילין הקבועות בראשם, להוציאו ולרוממו מתוך תוכו של גשמיות העולם שהיה שרוי בה. המעלה אתכם מארץ מצרים.

ועיקר התפעלותו של יתרו "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוהים, כי בדבר אשר זדו עליהם" (שם י"ח י"א). זו השמועה ששמע ובא, ידע יתרו לשמוע ולהפנים תוכן המאורעות, דירד הקב"ה לשכון בתוך הארץ. זהו ההקדמה לירידת שכינה לתחתונים במתן תורה, כאשר מתחיל לחלחל בתוך העולם גילוי ה'.

וכן מבואר ברמב"ן בפרשת המן, דמכוח ה'ראתה שפחה' אשר על שפת הים, זכו להתגלות כבוד ה' עליהם בירידת המן, ונעשו סמוכים על שולחן ה'. והיינו, דאין המכוון דאף לשפחה פחותה היה לרגע השגה גבוהה ולכך זכתה לראות, אלא שלא היה צריך כלל להיות בעל השגה, משום שכביכול הופיע הקב"ה באופן המבורר ביותר במציאות, ונראה לכל עין בעין בהתגלותו להושיע את ישראל ולעשות דין במצרים. וזה התחלת גילוי ה' בארץ.

ובזה פותחת שירת שלמה "לריח שמניך טובים שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך" (ש"ה ש"א ג'). וברש"י, "לריח שמניך טובים, שהריחו בהם אפסי ארץ, אשר שמעו שמעך הטוב בעשותך נוראים במצרים.. בא יתרו לקול השמועה ונתגייר, אף רחב הזונה אמרה כי שמענו את אשר הוביש..".

ולדורות נקבעה שירה זו כפסגת השירה אשר יזמר היהודי לאלוקיו בטרם יקבל עול מלכותו ויתפלל אליו. בה באים פסוקי דזמרה לתכליתם, להכרה המלאה "ה' ימלוך לעולם ועד". זהו משפט המפתח אשר חוזר ומהדהד בעוז ואף מתורגם. "כי לה' המלוכה ומושל בגוים. ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו והיתה לה' המלוכה. והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". כלומר, כך מתגלה מלכותו יתברך, בהיותו מושל על כל, ביום אשר שפוט ישפט עם הרשעה, אזי יהיה ה' אחד ושמו אחד.

אף ברכות ק"ש פסגתם היא שירת ישראל, וכך צורת הרצאת דברים, בסדר עולה מן הקל אל הכבד, ומסקנת הברכות היא "מי כמוכה באלים ה' מי כמוכה נאדר בקודש, נורא תהילות עושה פלא.. ה' ימלוך לעולם ועד".

ומתואר באופן מלא חיבה "וידידים העברת.. על זאת שבחו אהובים ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות..". קריעת ים סוף הינה שיא גילוי אהבת ה' לעמו, ובה חייל בהו שם 'גאולים', אשר פדאם ה' מיד חזק מהם, וטרף את כל המערכות בכדי להפוך את הקערה על פיה. "קדמו שרים אחר נגנים". בשעה שאמרו ישראל שירה אמרו המלאכים שיר השירים (סידור הרוקח).

עומק ענין 'כי קרוב הוא ושב מצרימה'

(כו) ויש לדרוש ע"ז את הפסוק "ולא נחם אלוקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא.. ושב מצרימה" (שמות י"ג י"ז), ויש כאן הענין של תפוחי זהב במשכיות כסף, אשר הפשט עצמו מכיל בקרבו עומק ומשמעות רחבה יותר, כי קרוב הוא כפשוטו וכעומקו, ואין ישראל יכולים לאלתר לבוא ממצרים לארץ ישראל, ואם כן יהיה קרוב הוא למצרימיות ולא א"י הוא זה.

אלא מחוייב שיעברו באמצע תהליך הכשרה דרך המדבר הגדול והנורא אשר אין להם בו כי אם את ה' אלוקיהם, אנכי ידעתיך במדבר בארץ תלאבות, וכך יצאו מהווי החיים המצרי, ויבנו מחדש להיכנס להווי החיים של ארץ ישראל ולהתאים עצמם להנהגת שם הויה.

וכיו"ב ענין "לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן תהיה הארץ שממה ורבה עליך חית השדה: מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ" (שם כ"ג כ"ט-ל'). ורבה עליך חית השדה כפשוטו וכעומקו, ולא נימוק טכני בלבד לכשעצמו מונע את ירושת הארץ לאלתר, וודאי בקל הקב"ה יכול להפרותם או לשלוח הצרעה אף כנגד חית השדה.

אלא שמונח בו הא דהבנין ילך מעט מעט שלב אחר שלב בכדי לישב באמת את הארץ, פן תנחל הכל ותהיה ריקני אשר נופל מתוך עצמו ומתרבים עליו ההיזקים, אם לאלתר תכונן ממלכה יציבה, לפני שתפרה ותתכונן מבפנים ותאבק בתרבות כנען להתרומם ממנה, להתחבר כראוי לעולם של יציא"מ וחיי ארץ ישראל.

[וכן יש לדרוש עה"פ שנאמר לאברהם בברית בין הבתרים, 'ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה', שמונח בזה מעבר לפשוטו ממש, שקשה להבין שאע"פ שהיו ראויים ישראל לשלב לאלתר ממצרים מאחר שזכותם של האמורי עיכבה כביכול נבצר ביד הקב"ה להשיבם ולכן נותרו בגלות, ולכא' זהו דבר שלא יתכן.]

וכבר בי' דהמכוון בזה, דבחירת ישראל משמעותה דחיית האומות מלהיות שייכים לתכלית הבריאה, והזדככות ישראל במצרים היא עד השעה שיהיו הראויים להיבחר ולהילקח מן העולם להיות לעם סגולה, וד"ז נעשה על רקע האומות בעולם, אשר מתוך שכבר אינם ראויים ואין להם זכות טענה, יכולים ישראל להיבחר. ולעולם האומות ביחס לישראל הרי הם כענין לאום מלאום יאמץ, וכאשר ישראל בגלות ידם רמה.

ויהא איך שיהא הביאור, עכ"פ ודאי שבעומק המשמעות של 'לא שלם עון האמורי', מונח נמי דעדיין לא נעשו ישראל ראויים להיבחר על פניהם.

ולזה נצרך גלות מצרים לזככם, והיא כור הברזל שעל גביו נולדו. והצורך בתהליך לבנות את העם הנבחר אינו כתוב במפורש בשפת הפשט, אלא נלמד מעומק המקראות, משום שהוא דבר של עומק ופנימיות, והבן. ורק בס' משנה תורה כאשר הואיל משה לבאר את התורה, מבואר הענין באר היטב וגלוי הוא לכל מתבונן].

ימצאהו בארץ מדבר

(כז) והוא ענין הארבעים שנה הראשונות של יצירת עם ישראל, בה נטלם הקב"ה אחריו למדבר, לא מקום זרע ומים, בכדי להיות סמוך על שולחנו בהנהגה השמימית של ימי משה רבנו. וכך נוצר ההווי היהודי אשר כל כולו הפך מצרים איננו צמוד קרקע ותנאים, חי וקיים לעד בכל מקום שרק יהיה, על שולחן אלוקיהם הם סמוכים, ממקום גבוה יותר מתקיימים. "אני ידעתיך במדבר בארץ תלאבות". וע"ז באה אריכות רבתי בספר דברים.

וכמה פרשיות שם מיוסדות ע"ז, וביחוד זהו הבסיס שעליו עומדת שירת האזינו, המתארת את יצירתם של ישראל מן התהו דייקא, כיצד הם נמצאו להקב"ה במדבר בהעדר כל. "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו: ימצאהו בארץ מדבר ובתהו יל ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו", ומשם יסורו לחסות ולאכול משדות זרים ולשתות יינם, עד אשר יקומו עליהם אותם שהלכו לחסות תחתיהם, ויתבררו כמר ממות לישראל "כי מגפן סדם גפנם ומשדמת עמרה ענבמו ענבי רוש אשכלת מררת למו", ואין להם יניקה אלא מה'.

וכפי שמקדימה השירה לתיאור מהלך הענינים, "כי חלק ה' עמו, יעקב חבל נחלתו". ופסוק זה הוא קוטב השירה, ולא מצינו מקום במקראות שבו נתפרש עומק היחס בין הקב"ה לישראל בביטוי חד כזה.

ובזה גופא חשיב שירה, שאע"פ שמתואר בה עומק הצרות שיעברו ישראל באופן נורא, עד כמעט אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם, יש כאן גילוי עצום עד כמה ישראל בעצמותם נושאי שם ה', ואין להם לישראל מקום אחר להיות אלא הקב"ה, אשר הוא צור מחצבתם ובחסותו בלבד הם יכולים להיות, כפי שהיה בדור המדבר, שהוא המכוון את עם ישראל.

ולכך כל מקום אחר שילכו לחסות בו מהרה יקיא אותם, ויהא זה בחריפות בכל העוצמה של הנהגת שם ה' וגילויו בעולם, כפי שהרגישו היטב ישראל במהלך גלותם. וד"ז ילך ויתגלה בכל מאורעותיהם במשך ההיסטוריה. (ודו"ק ותשכח שזהו המקום היחיד בתורה שמכונה הקב"ה 'צור', וחוזר ע"ע כמה וכמה פעמים וביחוד כהקבלה לצור הזר

שאליו הם לוטשים עינים, והוא מעיקר ענין השירה).

ראו עתה כי אני הוא

כח) וזה כל ענינה, לבאר היאך כל מאורעות העולם הולכים ובאים לענין זה, שמתוך כל המתרחש הן לטובה והן לרעה, ניכר ומתגלה לכל ש'אני אני הוא' צור ישראל ואלוקיו אשר אין עוד מאומה מלבדו, ורק בצלו יכולים ישראל לחסות. ובהכרח גם מתוך הפניה לאל נכר ועונשי הגלות, לבסוף הכל סובב ומוביל שאין מילוט מגילוי זה.

ולכך גם כאשר הם חוטאים א"א להכחידם, מפני שזהו חילול ה' ויאמרו הגוים ידנו רמה. והמכונן בעומק, שאין זה רק אילוץ שכביכול מונע מלעשות הראוי להם אע"פ שראויים להשמדה, אלא זה עצמו מעיד שישראל הוא נושא שמו ית' ובתורת כן אינו יכול להתבטל, שעונשו חשיב חילול ה'. ולכך יביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה. ואין האהבה סותר את הלמען שמו, אלא הוא הוא, והבן.

וזהו היסוד של היות הס"ת נצחי ביד ישראל, כי לא תשכח מפי זרעו כמו שנאמר שם בסמוך, דגילוי ה' בעולם מכריח שלא יתבטל העם שנקראים על שמו ורוחו בפייהם, והיא נקודת חייהם. ולכך הוי עדות שהעיד בהם משה לשמור התורה (יעו"ש), כי היא חייכם האמיתיים, ורק על ידה יאריכו ימיכם ולא תזדקקו לראות מה יעשה לכם אל נכר.

[ומקרא זה של 'ראו עתה כי אני אני הוא' הוא מקוטב השירה, וזהו שמו של הקב"ה כמו שאמרו בסוכה מ"ה, ויעו"י רבינו בחיי שם. וע"ע בדעת תבונות שעומד הרמח"ל בפירוש זה המקרא וענינו, וע"ז מיוסד הספר].

ולכך אומר משה רבינו בפתיחתה [לאחר שקורא אל השמים והארץ שיאזינו לה, ותזל עליהם טל אמירתה, משום שזהו השירה שמפרשת את כל מציאות העולם המורכב מן השמים והארץ], 'כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו', שהרי הוא קורא בשם ה' ומברכו על כל מה שיתרחש.

ויבוא משה לפני פרידתו מישראל, לקרוא שם ה' על כל מהלך דברי ימי העם הנבחר לדורותיו, ולבאר כיצד מתגלה הקב"ה ויושר פעולתו בכל מאורעותיו. והכל לבסוף מביא אל גילוי התכלית, אשר ישראל שייכים לה' והוא צור מחצבתם ומקור חייהם, ואינם יכולים לימלט מכך, משום שבמקום אחר אין להם חיים כלל, ועליהם נקרא שמו. וזהו הברכה ונתינת הגודל לאלוקינו על כל גילוי ה' בהיסטוריה, שהוא עצם ענין התורה. (ולא בכדי כ' הגר"א באדרת אליהו כאן שכל התורה ומצוותיה כלולים בשירה זו).

ויל"פ דלא בכדי מיניה ילפינן לברכה"ת, אשר ענין הברכה בתורת שלימוד התורה זהו שם ה' וגילוייו בעולם ואינה חוקים בעלמא, וצריך לקרוא ע"ז שמו, והמקום הנאות שיתחדש ד"ז הוא כאשר עסקינן בענין שירה זו, שקוראת שם ה' על כל העולם.

בין שירת האזינו לשירת הים

כט) ומצינו שהלויים בביהמ"ק, אע"פ שבכל השבוע היו אומרים על קרבנות התמיד את שירי דוד שנאמרו ברוה"ק, ביום השבת היו אומרים את השירות הכתובות בתורה, במוסף שירת האזינו (בחלוקת הזי"ו ל"ך לו' שבתות, עי' ר"ה ל"א א'), ובמנחה שירת הים. והיינו, דממעלת השבת שאפשר לזמר בה את השירות שנאמרו בנבואה בדור יציא"מ, ע"י משה רבינו וע"י עם ישראל.

ויש מעלה בשירת האזינו שהיא השירה של האחרית החותמת את התורה, הכוללת את כל מהלך עם ישראל עד אחרית הימים, ועיקרה אשר לנצח יהודי ישאר יהודי, וכל דרך שיבחר לבסוף תוביל אותו לכך. דד"ז חל בו באופן של הכרח, כאשר הוא דבר מהותי ואינו ניתן לניתוק. וככל שמתקרבים לדור אחרון רואים זאת להדיא, יותר ויותר מכל הדורות הקודמים.

ויש מעלה בשירת הים, שהיא השירה של הראשית בעת הבחירה, בזמן המכונן של עם ישראל כאשר הלכו מרצון אחר ה', וענינה על התגלות ה' על מצרים לעשות בהם דין, ובזה להעמיד את יסוד הברית ביניהם, שהקב"ה נושא אותם על כנפי נשרים ומגן עליהם מכל פגע, ובוחר בישראל ומבדיל אותם ממצרים להיותם 'עם זו קניתי', בכדי ליטע אותם בהר נחלתו להיות מקדש לה' ומכון לשבתו.

וממעלת ורוממות הדברים, היו שנהגו לומר בכל יום לבד שירת הים אף את שירת האזינו, יעו"י רמב"ם (פ"ז מתפילה הי"ג) שיש מקומות שנהגו לומר שני שירות אלו לאחר פסוד"ז ויש מקומות שאומרים רק אחד מהם.

בנין ישראל מחדש בימי המדבר ובמדבר העמים

ל) והנה ידוע שישנה הקבלה בין ארבעים שנות המדבר, לבין הגלות במדבר העמים, ומילתא חדא היא. "וימאסו בארץ חמדה, לא האמינו לדברו.. וישא ידו להם להפיל אותם במדבר. ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות" (תהלים ק"ו). וכן מפורש ביחזקאל (כ' כ"ג) "וגם אני נשאתי את ידי להם במדבר, להפיץ אותם בגוים ולזרותם בארצות".

היה רק טעמו ולא ממשו, או לא טעמו בכלל, עיי"ש ודו"ק.

וזה ענין שמו מן, ע"ש שלא ידעו בני ישראל מן הוא ולא נצטייר בעיניהם כאוכל, אין הוא דבר שזן באופן רגיל, אלא אוכל עדין ושמיימי המתאים למי שחי תחת כנפי הקב"ה. ולכן נקרא מן, דזהו הפלא דדבר שאין יודעים שמו ואינו אוכל שרגילים בו, וכל העת השאלה עומדת מה הוא, ואעפ"כ יש בו כוח לזון האדם, ללמדך שמפי' ה' מקבלים החיים וע"י הנהגתו וההליכה בדרכיו, ולא ממקום של דבר מוצק שרגילים בהיותו אוכל.

ומצינו בכתובים 'ורוחך הטובה נתת להשכילם ומנך לא מנעת מפיהם' (נחמיה ט' כ'). והיינו דתרוויהו משתלבים ושייכים זה לזה. (ויעו' ברמב"ן (שמות ט"ז ז') מ"ט מכונה המן 'בוקר וראיתם את כבוד ה', ויעו"ש עוד).

וכן מתפרש 'ויענך וירעבך' על מה שאחר קריעת ים סוף שבו יצאו לחירות עולם, ותמה השפעת מצרים ופטרונותם לגמרי, והנה מאידך דוקא מתוך כך שוב אין בידם קיום טבעי אשר היה לסמוכים על שולחן מצרים, ותמה צידתם אשר הביאו, וממילא רעבו וצמאו בדרך ולא היה בידם מזון וילינו על משה, ורק אח"כ נאמר להם נתינת המן.

ובדוקא כ"ה, ולא באו למדבר באופן שמיד מצוי להם מזון, אלא בעינן תחילה 'ויענך וירעבך', ורק מתוך המקום השברירי של מי שלא מצוי לו מזונות ונשען על הקב"ה, אזי ניתן לראות כיצד השפע כולו תלוי בדבר ה', ומידו הם מקבלים דבר יום ביומו. וכמו שקדשים כל ענינם האכילה לפני ה' בזמנם, ה"ה במן א"א להשאירו למחרת, דכבר חשיב שמתוך ידך אתה נוטל⁷. עוד.

גלותי את חרפת מצרים מעליכם

לב) ונתייחדה מצרים ככינאי לערלה, והכניסה לארץ והיציאה ממצרים משמעותה היציאה מהערלות והחיבור הטבעי השפל שבמצריות, "ויהי כאשר תמו כל הגוי להימול.. ויאמר ה' אל יהושע היום גלותי את חרפת מצרים מעליכם" (יהושע פ"ה). והיינו שהיו מגושמים ושפלים ביותר, והערלה קרויה על שמם.

ולא בכדי כך היתה צורת הכניסה לארץ ישראל, ע"י גלילת חרפת מצרים שהתנערו ממנה בארבעים שנות המדבר, אשר מתו היוצאים ממצרים, ונולד עם ישראל מחדש, ומל' את לבבו

ומיניה למדו חז"ל דשורש גזרת הגלות בחטא המרגלים, ואזי נגזר עליהם דבכיה זו אשר בכו בלילה תהי להם לדורות, והיא שורש חורבן המקדשות וגלותם, באשר לאחר שמאסו בה, שוב לא יזכו בקל לירש לארץ ישראל. [עיי"ש עוד ביחזקאל פסוק ל"ה ל"ו שמקביל בין השהיה במדבר לשהיה במדבר העמים שמזככת את ישראל, וזה מעיקר מהלך הפרק שם. וע"ע ביחזקאל פל"ו בענין התיקון והתחדשות הטהרה שמגיעה מהגלות].

ומאידך יש כאן באותם הארבעים שנה את השורש החיובי והמתחדש של הגלות, אשר נשבר העולם הקודם של 'זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים', ונבנה עם ישראל ונולד מחדש, מתוך מקום של ביטול החיים הרגילים ושבריריות הקיום, מתחברים ישראל לחיים שמיימים יותר שהוא באמת עומק אופיי, המתגלה ומתברר כאשר אין להם אלא התורה הזאת, כפי שאירע לאורך כל הגלויות.

ואף כאן האופן שבו יצאו ישראל ממצרים במשמעות האמיתית שבזה, היציאה מהביטחון המוצק של חיי הנילוס והשדה, מהחיים הנטועים חזק במציאות המקורקעת, היה דרך ההליכה ארבעים שנה במקום יבש וצחיח באין כל עוגן טבעי לסמוך עליו, כי אם דבר שברירי ורוחני יותר, והוא החיים בצל כנפי הקב"ה, לסמוך עליו ולבטוח בו, ולהתרומם לראות הברכה שיש בחיים המחברים אליו באכילת דגן שמים הניתן מידו יום ביומו, על אף שאין כאן את ההחזקה הממומשת ונתפסת שיש בשפע מצרים.

ויענך וירעבך ויאכלך את המן

לא) ולכן בדוקא בא המן באופן של 'ויענך וירעבך' ויאכלך את המן אשר לא ידעת.., ויש בזה כמה פירושים והכל אמת. דאע"פ שהיה טעמו כצפיחית בדבש, לפי צדקותו של האדם היה וכדאיתא בחז"ל. והיינו, שלא היה בו את ענין הקשואים והאבטיחים והבצלים שעיקרם ירקות בשרניים שיש בהם יותר חומריות והנאת הכרס, ולא היו במן, שבא כאוכל של טעם עדין ופנימי יותר שצריך להיות קצת מרומם בכדי ליהנות הימנו, (כשם שהנאה של פירות מרוממת משל ירקות, וא"י נשתבחה בהם ואילו מצרים נשתבחה בהיותה כגן הירק). וע"ז אמרו ביומא ע"ה א' דמינין אלו

⁷ עוד מצינו ביומא ע"ד ב' שני דעות במהות העיניי דאכילת המן, חד אמר מפני דלא הוו פת בשלו, וחד אמר, מפני שאינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל. ואף כ"ז שייך להנ"ל, דל"ה פת בסלו מפני שאינו אוכל הנמצא בידך, וזהו אופן החיים מפי הקב"ה. וכן מה שלא ראו ואכלו דהוי טעמו ולא ממשו, היינו דהיה אוכל פחות ממומש ומגושם, וזהו הנאה דקה ולא הנאה עם מלוא חושי האדם.

אכתי לא הסתיים, וכינון הממלכה היהודית הוא כאשר יצאו מההשפעה המצרית לגמרי.

[וכל הענין שם הוא תחת רושם יציאת מצרים והמכות שבאו עליהם, "אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר.." (שמואל א' פ"ד). "ולמה תכבדו את לבבכם כאשר כבדו מצרים ופרעה את לבם הלוא כאשר התעלל בהם וישלחם וילכו". (שם פ"ו).

ודו"ק ותשכח דבמערכות כנגד הפלשתים בשמואל א', מכוני ישראל 'עבריים', אשר זו כינויים בעת שיעבוד מצרים. ולכא' הענין, דהיו אז ישראל בשפל שדוגמתו לא היה מאז יציאתם ממצרים, עבדים היו לפלשתים זה כמה דורות, ואף החריבו להם בית משכן ה' בשילה ונטלו הארון, לכך נזכרו בכינוי שפלות ככינויים בעבדותם במצרים, וככינויו של עבד יהודי בכ"מ. (ולכא' זהו כינוי במשמעות של זהות דלה, ע"פ מוצאו ומקומו [עבר הנהר] ותו לא, אין בו בשם זה תפארת הוד כעם נשגב בעל מעלה כפי שמבטא השם ישראל ואף יהודה ושאר כינויים)].

וכל תקופה זו היתה מהדורא בתרא של בחירה בעמ"י והוצאתם משפלותם, ונאמרה שירה כקריעת ים סוף על חזרת הארון, ולאחר מכן קם להם דוד לגואלם וכוונן את ירושלים עיר הנצח.

מעשה אבות סימן לבנים במצרים ופלשתים

(לד) ובעיקר הדבר הנזכר דפלשתים ענינם ההתמודדות עם מצרים שבא"י והשלמת יציאת"מ, יש מקום למעיין להתבונן בזה ע"פ הענין הנודע דמעשה אבות סימן לבנים.

דנהג ידועים ד' הרמב"ן דירידת אברהם למצרים ועלייתו ממנה ברכוש גדול הוא סימן לבנים שיצאו ממצרים ברכוש גדול, ובאמת לאחר שחזר ממצרים תחילה נפרד מלוט (ומשמע שלאחר שראה את שפע מצרים ביקש את סדום שהיא כגן ה' כארץ מצרים, וקצרה רוחו במהלך של אברהם שאין רואים את השפע ממומש בארץ באופן מנותק), ואזי ניתן לו לאברהם הארץ ונאמר לו לילך לאורכה ולרוחבה יעו"ש במקראות.

וד"ז מקביל לזכיית ישראל לאחר יציאת"מ, וזהו דבר עקרוני שא"י נקנית ביסורים ואין בה שפע מבריייה, וצריך לילך אחר ה' אף שכעת זהו בגדר ויענך וירעבך, ולהזדכך במצרים ולהתמודד מולם, בכדי לזכות בארץ שענינה עיני ה' אלוקיך, ודלא כענין מצרים.

ואילו יצחק בעת הרעב ירד לפלשתים והתמודד כנגדם, ורבו עמו על הבארות, וד"ז מקביל

ונתן לו עינים לראות ואזנים לשמוע בארבעים שנה אלו, אשר נועדו להיות הכנה רבתי למהלך חייהם בארץ ישראל בהמשך, כמו שמאריכים המקראות בדברים (עיי"ש בפ"ח ופכ"ט ועוד).

[ובעומק, הפירוש בדבר המפליא מאד את המתבונן, שדוקא העם הנבחר רוב ככל שנותיו בגלות וזכה טובא לטעום מ'ויענך וירעבך' יותר מכל האומות שבעולם (ובד"ז היו מונים המינים את ישראל לדורותיו), מאחר דהם חלק ה' בעולם, וכל עוד דאין העולם ראוי להכיל את שם ה' והמצריות הערלה היא השלטת בו, עם ישראל נמצא בגלות, משום שהם הד' אמות של משכן השכינה. והמצריות הגשמית מטבעה מנותקת ואינה ראויה להכיל את שם ה', וכשם שלהקב"ה אין מקום אף לעם ישראל אין מקום בעולם.

ומתוך השבר והמיתה של הגלות וביטול החיים הנורמליים, זכה ישראל גם ל'ויאכלך את המן', להזדכך ולראות כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם וזהו היה חיבורם וחיותם בבתי כנסיות ובתי מדרשות, וע"י המסירות נפש והעמל על התורה שהביא לגילוי עומק התורה שבע"פ של ר"ע וחבריו ורזי פנימיות התורה, שבאו דוקא מתוך עומק הגלויות, זהו הדרך שמתקן בה ערלות העולם כמבואר הרבה בספרים.

ויש לדרוש ע"ז את מש"כ החת"ס דירידת המן היתה בל"ג בעומר, והיינו דמקביל לגילוי מראה כבוד ה' ועומק התושבע"פ בשנות הגלות. והדברים עמוקים ויסודיים בהבנת תהליכי ההיסטוריה היהודית, והבן היטב].

המאבק עם הפלשתים לפני בנין ביהמ"ק כהשלמת יציאת"מ

(לג) ולא בכדי לקראת בניית ביהמ"ק, ההתמודדות העיקרית היא עם פלשתים שכנינו הערלים, שהם בחינת 'מעין מצרים' (בצורה מעודנת יותר דסו"ס דרים בא"י), כמבואר בפרשת נח אשר מוצאם מבני מצרים. [והערלה מיוחדת ככינוי לפלשתים ביותר, והם העם היחיד אשר מכוונה בכך סתמא לאורך המאבק עמם (ע"י שמשון, וע"י שאול יהונתן ודוד)], וגם מבחינה גאוגרפית זהו חבל הארץ השוכן ומחבר בין ארץ ישראל למצרים, בין היבשת החמית ליבשת השמית.

וחורבן שילה ונטילת הארון בא על ידם, והתגלות ה' עליהם במופת השבת הארון היא הדבר שהביא ל'יירבו הימים וינהו כל ישראל אחר ה'". ולא בכדי ארגז שהשיבו פלשתים היה עומד לצד הארון, כעדות לדורות. ודוד נמשח בנצחונו עליהם. ובאופן כללי משמעות הדבר, דהמאבק עם מצרים

ממצרים, להיטפל לחייה היונקים ממרחב אחר, שבו מרכז החיים זהו האמת והקדושה שהם דרכי ה' וגילוי בעולם, ובאופן זה נובע השפע והברכה מעמו ית'.

ושלמה הוא שעלה בידו להשכין את התורה בעולם במלוא המובן, דהיינו שלא תראה ענין מנותק כביכול מעצם המציאות, אלא הכל יראו שכך היא צורת הממלכה הנכונה כאשר שם ה' קרוי עליה, וזהו השפע והברכה האמיתי שאין בדומה לו. והוא אשר עלה בידו לכוון ממלכה אשר אף הודה ותפארתה הגשמי, יביעו את השייכות לטעם העולם העליון, ויהיה בהם טהרה וקדושה. ולכן אף המצרים שהשפה שלהם גשמית ונמוכה ביותר, יוכלו להתחבר למקום זה. וזהו כידוע ענינו של משיח, להביא את התיקון השלם של המציאות כולה.

[וראיתי שהביאו בזה שלפי הידוע אצל חוקרי מצרים העתיקה, לרום מעמדו ועוצמת חשיבותו של פרעה שהגיעה לידי האללות, מעולם לא נשלחו בנות בית המלכות המצרי למדינה אחרת להינשא עמה, אלא להפך, מקובל היה שמכל העולם נשלחו בנות המלכות להתחתן עם בית פרעה. משום דמשמעות נתינת בתו היא הכרה בחשיבותו יותר ממנו, שזכות לו להביא לו את בתו ולהתקשר עמו. וא"כ הוא, המקרה היחיד בהיסטוריה המצרית שחרג מכך, היה כאשר נשלחה בת פרעה להינשא לשלמה].

והוא שנטע את המרחב של יציאת מצרים כדבר שיש לו מקום של ממש, אף בעמידה נטועה במציאות העולם היציב והמגושם. עמידה של ממלכה ככל הגוים כביכול, שמצטיינת בכוחות פעולה והשפעה ובכל דבר מלאכה וכלכלה, ועומדת במרכז החיים של התנהלות העולם, אולם באופן שונה לגמרי.

וזהו שלימותו של העולם, כאשר כל כולו יביע וינכיח משמעות אלוהית. וביחוד אף המימד החושני העז ורב התסיסה והחיות, אשר קיים בעצם החיים המצריים, יבטא את המשמעות האמיתית של המציאות, ויעניק טעם חדש למפגש עם הקב"ה, אשר הוא בעצם תכלית הבריאה, ואזי הארץ נתן לבני אדם במלוא עוצם ארציותה, תבטל את עצמה ותקרין כל כולה את החיבור והיניקה מן השמים שמים לה'.

ואף מצרים ערות הארץ, אשר היא מבטאת את השקיעה העזה בשפלות הטבע לכשעצמו וההזדהות עם המציאות החושנית כפי שהיא, על גסותה ואטימותה, מכירה ברוממותו של שלמה, ומרכינה ראשה בכדי להיות חלק מהעולם ידידיה.

להשתקעות בא"י עד שיש בה מעיין מים חיים נובע מאת ה' להפרות את חיי הארץ, והוא הוא ביהמ"ק כמש"כ הרמב"ן שם (ואף ממנו יצא מעיין ליתן חיים ושפע כמבואר בנביאים).

והיינו דיצחק אשר נולד בקדושה לאחר שמל אברהם, כבר מקביל למהלך של ישראל אחר שיצאו ממצרים, והתמודדותם מול הפלשתים להשתקע בארץ ולבנות ביהמ"ק שזהו השלמת יציא"מ, וזה היה ענין דוד שנאמר לו שעל ידו ונתתי מקום לעמי ישראל ונטעתי ושכן תחתיו.

ואילו יעקב אינו מתמודד מול מצרים ופלשתים, וכבר יש לו בית אבא קבוע בא"י אשר היתה לנחלת אבותיו אברהם ויצחק, ומאידך כל ימיו בגליות וצרות, והתמודדותו על הקמת בית ישראל כאומה, וזהו מול לבן הארמי ובעיקר מול עשיו אחיו הבא לירשו ולעמוד תחתיו ולטעון שהוא הנבחר.

וזה נראה מקביל טפי להתמודדות ישראל כנגד ארבע המלכויות המבקשים לירשו לאחר שנבנה המקדש ונחרב, אשר מאז ועד עתה כל ימיהם של ישראל כיעקב אביהם ללא מנוחה משום היושבים הקמים עליהם וטוענים לכתרם, אע"פ שא"י כבר היתה לנחלת אבותיהם. אולם דוקא כך יבנה בית ישראל מחדש, ונודע בגוים זרעם, כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'. (וע"ע ברמב"ן בתחילת פ' ויחי).

עוד יש להתבונן בנקודה מעניינת שיש בזה, דהנה נטילת שרה ע"י פרעה מקביל לשיעבוד ישראל במצרים אשר ישלחו יד בעם ה' ליטלו לרשותם, וקבל פרעה עונשו בנגעים גדולים עד ששילח את אברהם ברכוש רב, וכך היה ביציא"מ.

ואילו נטילת שרה ע"י אבימלך מלך פלשתים לא הסתיימה כי אם בחולי כעין טחורים ובדו"ד עם אברהם והכרה במעלתו באשר אבימלך היה בר מעלה טפי ממצרים (ולכבוד היה השתתפותו בסעודת המילה של יצחק), ומיד אח"כ נולד יצחק, אשר קדוש מרחם הוא ושייך לחיי א"י ולביהמ"ק. וכך היה כאשר פלשתים נטלו את ארון הברית, שחלו בחולי כע"ז, והשיבו הארון מתוך נתינת כבוד לאלוהי ישראל, והיה זה הקדמה לבנין ביהמ"ק כפי שנראה מכל הענין שם בס' שמואל].

ויתחתן שלמה את פרעה מלך מצרים

לה) עד שבא זמן בנין ביהמ"ק בידי שלמה, שהיה במקביל להתחתנות בפרעה מלך מצרים ששלח לו את בתו וביקש את קרבתו, וזהו כידוע ענין שלימות תיקון העולם וגילוי שם ה' בקרבו כיסוד מהותו, כאשר אף מרכז העולם הטבעי השקוע בעצמו, שוב מבקש להתחבר לחיי האומה היוצאת

ויאבדם ה' עד היום הזה

לו) וכפי הנראה בפשטות המקראות, מאותו היום, יום ה' הגדול אשר ירד להופיע בעולם על גבי מצרים, כאשר נשבר גאונה של מצרים מפחד ה' ומהדר גאונו, לא שבה לעצמה להיות גברת ממלכות שכל האזור נתון למרותה, וככתוב במקרא 'ויאבדם ה' עד היום הזה' (דברים י"א ד', ועי' רמב"ן ורש"י הירש שם), ולכך אין אנו מוצאים לה איזכור כל ימי השופטים, עד ימי שלמה, כאשר הושלם תהליך יציאת מצרים, ואף ערות הארץ קיבלה את מרותו של שלמה וראתה בו את התכלית.

[אלא שבסופו של דבר לא הוכשרה השעה (כמו שאירע בכמה הזדמנויות במהלך ההיסטוריה), ונתהפך הדבר ונוצר מזה קלקול, וכבר האריכו בזה (כגון עי' כתיב ר"צ הכהן בכ"ד).

ואיתא במדרשים, דנטל פרעה את הכסא בכתובת בתו, ועומק הדבר, דאותה התקשרות שנתקשר שלמה למצרים להיותה חלקו, עלתה לו שכאשר כביכול הטתה בת פרעה את לבבו לילך קצת אחר מצרים, בהכי ניתן למצרים כח על ישראל. וזהו הנקרא כתובה, שהוא השיעבוד שמתחייב הבעל לאשה, אשר יש לה עליו.

וכיו"ב מצינו בכ"ד בחז"ל, ואמרו דנטל אברהם את ארץ גושן בכתובת שרה, והיינו דמתוך המקום שביקשו ליטול את שרה ולהיותה חלקם, מכח שחפצו מעלת ישראל לשעבדם אליהם, בהכי ניתן לאברהם כח ליטול חלק במצרים].

'דימו ששלמה מלך המשיח'

לז) ומה שזרם אל שלמה כל חמודי תבל, לא היה זה זרימה חד צדדית, אלא נבע מתוך שהרגישו זכות להביא לפניו מנחה וזהב, להתחבר ולהשתייך לחכמתו של שלמה שהקירין לכל, ונטע בהם השתייכות לצורה העליונה והמרוממת של החיים, לצלם אלוקים שיש בדמות אדם. והיה ביום ההוא שורש ישי אשר עומד לנס עמים, אליו גוים ידרשו, והיתה מנוחתו כבוד. (וע"ע כל המזמור בתהלים ע"ב).

[והרבה מהנבואות שנתנבא ישעיהו על מלך המשיח, המעיין יראה שיש בהם הרחבה של ענין שלמה המלך שהיה מעין משיח, ומעולם לא נצרך לצאת למלחמות בכדי להמית רשע ולהשכין האמת בעולם כדוד אביו, אלא שלמה שמו ושלוש והשקט יהיה בימיו, כאשר עצם אישיותו היתה כזו שלא היה מקום לעושי העוול לפניו, והאוירה שהשרה בתקופתו לא יכולה היתה להכיל זאת כלל.

ונעתיק מנבואות ישעיהו. "והיה באחרית הימים, נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים.. והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וירנו מדרכיו ונלכה בארחתיו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם.. לא ישא גוי אל גוי חרב.. והכה ארץ בשבט פיו וברוח שפתיו ימית רשע..".

"והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך. שפעת גוים תכסך בכדי מדין ועיפה כולם משבא יבואו זהב ולבונה ישאו ותהלות ה' יבשרו.. כי לי איים יקוו ואניות תרשיש כבראשונה, להביא בניך מרחוק, כספם וזהבם איתם.. כבוד הלבנון אליך יבוא.. לפאר מקום מקדשי..".

ובמדרש הגדול (חיי שרה ע' תי"ח) "וישלח מעל יצחק בנו', אמר להם לכו ועמדו במזרח, כל זמן שבניו של יצחק משועבדים בין האומות, וכשתשמעו שהן יושבין בטח ושאנן, בואו ושמשו אותן, כדי שתזכו לשולחנו של משיח. והיו יושבים במקומם עד שעמד שלמה וישבו ישראל לבטח, דימו שהוא מלך המשיח ובאו כולן להשתעבד לו, שנא' ומלכת שבא שומעת את שמע שלמה לשם ה', לשם אותו דבר שאמר להן אברהם, כיון שראו שאינו המלך המשיח, מיד ותהפך לארצה, שחזרו למקומן".

והיינו שבאמת היה שלמה בבחינת משיח, ובתורת הכי באה מלכת שבא. אלא שלבסוף לא הגיע לשלימות (ויעוי' מש"כ הגר"ח"ק שליט"א בטעמא דקרא בדה"י, דדריש מהלשון 'ותהפך ותלך לארצה היא ועבדיה', ולכך מיייתי קרא דדה"י ולא קרא דמלכים דלא כתיב ביה ותהפך).

מזבח לה' בארץ מצרים

לח) וכן לעת"ל נאמר על חג הסוכות, "והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ אל ירושלם להשתחות למלך ה' צבאות ולא עליהם יהיה הגשם: ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא באה ולא עליהם" (סוף זכריה). והיינו, דאזי יתגלה כיצד העולם כולו אין לו קיום אלא דרך הפניה אל הקב"ה להתברך מהארת פניו, ואין השפע קיים לו לעצמו.

ולכך נקט מצרים, מפני שכל ענינם היה ההשענות המוחלטת על השפע הקיים והשקיעה בתוכו כדבר עצמי, והתכלית המעודדת היא שאף המקום השפל והשקוע בתוך עצמו ביותר, דוגמת אותה ארץ טמאה שאין פני ה' מכוונים לעברה, תעמוד כתלותית ונזקקת להתבטל אל ה', ואין הברכה

[היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, הים ראה וינס הירדן יסוב לאחור, ההרים רקדו כאילים...]. והרבה מאריכים הנביאים לתאר בדרך תפילה וציפיה לגילוי ה' ודרך שיר ומזמור את הזעזוע של העולם על כל עוצמתו מפני התגלות ה', אשר הוא ענין כל המהלך שהיה ביציאת"מ (עי' ישעיהו פס"ג חבקוק פ"ג ועוד ועוד)].

ענין ארץ ישראל וזמני המועדים

מ) אולם לעולם אין זה אלא התחלה, לשבור את העולם הרגיל של מצרים ולגלות אפסותו וביטולו לנוכח קדושת ה' ונשגבותו, וליצור את המרחב החדש של הנהגת ה'. ואילו התכלית היא צורת החיים של ארץ ישראל, דהנהגתם תהא באופן ארצי כביכול, גוף ונשמה כאחד, ובארץ ישראל אינם אוכלים לחם שמים ושמים מי בארה של מרים, אלא נטועים בתוך הארץ.

ברם זהו אופן קבלתם מהקב"ה ובנחלתו הם נמצאים, ודוקא כאשר גדלו וצמחו וכביכול יש להם עמידה על רגליהם, כי ירחיב ה' את גבולך לדור בא"י כל אחד במקומו, ולגדל שדהו ולאכול בנחלתו, התכלית היא דמ"מ נשאר תוכן החיבור, דאכתי בתורת שולחן אביהם הם מקבלים תבואת הארץ, ולא כארץ מצרים.

ולזה מיועדים הרגלים, להעלות זכרון ימי הנעורים שגרו ממש בביתו תחת ענני כבודו, ואכלו מן משולחן ה' ממש ושתו מי בארו. והצורה שהדבר מתקיים הוא בעליה לירושלים בעת הקציר והאסיף, לשוב לאכול משולחן ה' ולחסות בצלו, לשמוח לפניו בהשפעת הברכה ולהכיר באדנותו, אשר מתוך ידו אנו מקבלים את תבואת הארץ. ואזי שבים להיות לפניו כפי שהיינו בימי הינקות, אשר נשאנו ה' כאשר תשא אם את בנה כמסר לדורות כמו שמאריכים המקראות בדברים, וחוזרים לקבוע דירתנו במקומו ממש.

ולכך מדגיש הכתוב בעליה לרגל "כי אורישי גוים מפניך והרחבתי את גבולך" (שמות ל"ד כ"ד), וברש"י שם, "ואתה רחוק מבית הבחירה ואינך יכול לראות לפני תמיד, לכך אני קובע לך שלש רגלים הללו". והיינו דמאחר שיורחב גבולך ושוב כבר לא תעמוד סמוך לפני ה' ממש, אזי תעלה ג' פעמים בשנה להראות.

קיימת לה לעצמה, ושוב לא יהא שום כוח עצמי בעולם זולת הפניה אל פני ה'⁸.

והאריך בזה ישעיהו הנביא, אשר בעת התיקון השלם, יתוקן אף ערות הארץ, ויכיל העולם כולו, אף במקומו הנמוך ביותר, את שם ה'.

"ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת ארץ כנען ונשבעות לה' צבקות... ביום ההוא יהיה מזבח לה' בתוך ארץ מצרים, ומצבה אצל גבולה לה'. והיה לאות ולעד ה' צבקות בארץ מצרים, כי יצעקו אל ה' מפני לוחצים, וישלח להם מושיע רב והצילים. ונודע ה' למצרים וידעו מצרים את ה' ביום ההוא ועבדו זבח ומנחה, ונדרו נדר לה' ושלמו. ונגף ה' את מצרים נגוף ורפא, ושוב עד ה' ונעתר להם ורפאם.. אשר ברכו ה' צבקות לומר, ברוך עמי מצרים ומעשה ידי אשר ונחלתי ישראל" (פי"ט י"ח-כ"ה).

וה' הולך לפניו

לט) ושנות המדבר דהיו שרויים כל ישראל בענני כבוד והקב"ה כביכול עומד עליהם (כפי שאמר אונקלוס הגר לחיילי רומי) לספק כל צרכיהם להדיא מתוך ידו, היו בחינת שנות הינקות של ישראל (כמבואר במקראות בכ"ד), אשר היו סמוכים כולם על שולחן הקב"ה בפועל ממש. (ואף כל זבחים ששחטו לאכילה שלמים היו, מאחר שלפני ה' היו וכל אכילתם ממילא כך היתה).

וד"ז שייך לתחילת יצירתו של עם ישראל, אשר היא בהנהגה אלוקית מעבר לכל הסדרים, ומשה רבינו איננו מלך הקם מתוך ישראל באופן של כל הגוים, אלא איש האלוקים הוא, הנבחר להוריד את התורה מן השמים וזוכה לפה אל פה אדבר בו ותמונת ה' יביט.

וכן הנהגת יהושע אע"פ שהיה לו סמכות וכן להרוג הממרה פיו וכיו"ב, אין בזה גדר מלכות, אלא הוא משרת משה העומד תחת רבו וממשיכו, והוד רבו עליו, ואין כאן כלל מלכות בשר ודם הסותרת למלכות ה', אלא זהו דרך הנהגת ה' בעולם, ומשה ויהושע כביכול הם הפה של דבר זה בבריאה. ולכך נעשו מלחמותיהם בזעזוע העולם ושידוד כוחות הטבע העצומים, וזה ענין מעשיהם לעצור את השמש והירח, ומן השמים יפלו אבנים על אויביהם.

⁸ ויסוד הדבר מצינו כבר בתורה וכמו שאמר משה לפרעה, גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות וזבחנו לה' אלוקינו. והיינו, דאף פרעה יבקש שיהיה לו חלק בעבודת ה'. ובאמת נראה שזה חלק מהטעם שהמצרים השאילו לישראל שמלות וכלי זהב באופן שרוקנו את מצרים, משום שסברו שהולכים לחוג במדבר לה' ורצו שיהיה להם חלק בזה ועכ"פ ממונם ישמש לשמחת החג לפני ה'. ואם ידעו שהולכים לצאת ממצרים, לא היה מכוונה שאלה, דהיאך יוכלו להשיב להם, וע"כ דהשאילום לחוג במדבר בממונם, ולכך לא היתה תמונה השאלת ממון כה רב לכמה ימים.

עולם, אלא נלחם באופן שדוד נלחם וה' עמו. ברוך ה' צורי המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה.

ולכך אין הנהגת דוד מחוץ לגדרי הטבע, ולא נקרע ים סוף וכד' בימיו, וכך הסדר דמאז יציאת מצרים הולכת ההנהגה ונעשית טבעית משעה לשעה, והוא בחינת ירידת ה' לתוך הארץ שפסגתו בדוד ובמקדש ידידיה, ואין דוד זקוק שיתגלה לו ה' במחזה ובמופת, אלא על כל צעד ושעל יש מבחינתו גילוי ה', ואינו רואה כנגדו אף כאשר טובל בדם מלחמתו אלא את הקב"ה, והטבע כולו אומר לו מלכותו ית' כפי שנמצא הרבה בתהילותיו, השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע, וכהנה טובא.

[ומי שאכן שייך להנהגה זו, להקים בית מלכות קבוע וארצי כביכול ככל הגוים אשר סביבות ישראל, ואעפ"כ אינו מתנתק מהקב"ה, הוא יהודה ודוד, אשר ענינם הוא הביטול העצמי והשקיקה המוחלטת של שמיעת דבר ה', ואין מלכותו סתירה למלכות ה' (ונתבאר בארוכה בקונטרס 'וישב דוד'). ואינו במהלך שנחה רוח ה' על אדם מישראל ואחריו הולכים ומושיע את ישראל כמו שהיה בתקופת השופטים ששבט יוסף היה בראש ישראל].

ישראל אינם הולכים אלא בשם אלוקיהם

מב) אמנם לאחר ימי שלמה שהיה בחינת 'סיהרא באשלמותא' וכנודע, שוב ירדו ישראל והלכו הלך וחסור. וזה מהלך הנראה בכל דברי ימי ישראל, שגם לאחר שנראה שהתקדמו והשיגו מעלתם ובאו להצלחתם, לא נתקיים זמן רב. והאומה היהודית אינה ברת הצלחה יציבה כחיי האומות האחרות, ואעפ"פ שבודאי החיבור לדרך ה' כאשר הוא במלואו הוא הוא הצלחת העולם האמיתית, בהיות שם ה' נקרא עליו ובדרכיו דבק, וזהו עצם מציאות ה' אשר שכינתו לברכה היא, בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. אולם כביכול הדבר חמקמק מלהחזיקו ולשמרו בתנאים של גשמיזם מלאה.

וכאשר נתבונן בספרי דברי הימים במהלך חיי הממלכות והאומות השונות, נראה כיצד הופיעו במלוא עוצמתם ויציבותם זמן ממושך, אולם לאחריו בטלו ולעו והיו כלא היו.

והיינו, באשר הצלחתם הצלחה של כח טבעי היתה, שהיו שקועים בשפע הנילוס ובברכה הטבעית, או כח פיתוח תרבות וחוויות אנושיות, וכד'.

[וכבר האריכו בזה המעמיקים שבין כתבי דה"י, שלעולם לא המלחמות הם ששינו את פני מפת תבל והקימו ופוררו ממלכות, אלא דעיכת הנקודה

]ועי' יומא י"ב א' דהלכך העולי רגלים לא היו משלמים שכירות לדרים שם, מפני שאינו שלהם (כמ"ד ירושלים לא נתחלקה לשבטים, וכן פסק הרמב"ם פ"ז מהל' בית הבחירה הי"ד, וע"ע בזה בקוב"ש ב"ק אות צ"ה). והיינו שמיועדת זאת העיר לכל ישראל שיעלו אליה, ודירת כל ישראל היא. (ולסבר את האוזן, ה"ז כענין הא דבנים ובנות שנישאו ונתרחקו וכבר אינם סמוכים על שולחן אביהם כימי הינקות, לעת שבת ורגל יבואו לבית הוריהם ואף ישובו ויקבעו שם דירתם כל הרגל ואף על חשבון החדרים של אחיהם).

והיינו, דביחס לעולי רגלים אין זכותם קודמת, שאין ירושלים שייכת במסויים לאיש פרטי, וכל מה שבונים בה לדור, הוא על דעת שיהא בזה חלק לכל ישראל, אולם הזמן שקובעים כל ישראל את דירתם, אינו אלא ברגל. וזהו גדר הביאה לרגל והלינה של הבאת הקרבן, שכאן דירת ישראל לפני ה', והכל מעלין לירושלים ואף מוציאים האשה בלא כתובה ע"ז (כתובות ק"י ב'), אלא שאין יכולים לדור שם כל ישראל כל השנה. "גם ציפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרוחיה, את מזבחותיך ה' צבקות מלכי ואלוקיך".

דוד ושלמה- מלכות ככל הגוים

מא) וכל ענין ארץ ישראל, אשר טבעה הוא שלמטר השמים תשתה מים, לרוות מעיני ה' אשר בה, ולא מתוך דבר קיים בידך כיאור. וגם כאשר שוב אין הקב"ה נושאם כאשר ישא האומן את היונק, מעמידים הם במפעלותיהם הארציים את מרכז חייהם מסביבו, וקצירם מתוך ידו הוא.

והוא היציאה השלמה מתוך מצרים, אשר היא עיקר התהליך הנבנה, החל מימי הופעת ה' לשדד את העולם המצרי השקוע בטבע וליצור מרחב חדש, ועד ימי דוד ושלמה שענינם לממש את ההנהגה המופלאה השוברת את הטבע ופורצת את מסגרותיו, בתוך חיי אומה הנטועים בעולם.

והיינו, באשר בחמש מאות שנה אלו הושלם תהליך היצירה, וניטע בתוך ישראל עמידתם המוצקה על אדני מרחב היציאה, כתשתית מסגרות החיים הלאומיים שיצרו, וממילא יהודה וישראל רבים כחול אשר על שפת הים, אוכלים ושותים ושומחים, לא נפל דבר מכל הטוב אשר דיבר ה' על עמו. ובמצב כזה אף מצרים שבים ומכירים בעם ישראל, ומבקשים להיטפל אליהם וכנזכר.

וענין הנהגת דוד ושלמה, שיקום מתוך האומה מנהיג שאינו נביא ואיש אלוקים המשדד מערכות

שהאווירה בעולם מתעדכנת ומשנה את פניה לחלוטין ולועגת להווי הקדום שהפסיק לדבר אליה, לתרבות היהודית יש עדיין אמירה, אין היא פוסקת מלהביע הווי חיים, בכל אופי תקופה שרק יכול להיות.

והיינו, באשר כל ענינו של ישראל ההנהגה המיוחדת של 'שם הויה', ונוסד במדבר בהעדר כל תנאים קיומיים, ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישומון, מיסודו טבוע בו היותו מחדש כנשר נעורין, ולעולם לא היתה חשיבותו תלויה נסיבות הסגנון התרבותי השולט. וכאשר תוכן החיים אינו מוגדר בדבר ממומש וטבעי אלא בהליכה בדרך ה' והיותם נושאי שמו, אין זה דבר שיחלוף זמנו.

ודו"ק ותשכח שדרך כל אומה ואומה שיש לה קו חיים משלה שנוצר מאופייה וממאורעותיה, לוקח לה שנים רבות להתגבש ולעמוד על רגליהם כאומה. ברם ישראל באחת נוצרה כאומה, ביציאת מצרים ובהר סיני. ודבר שנולד מתוך הזמן הרי הוא תלוי בזמן, ואילו בישראל אשר אין כאן סגנון שהתגבש מאליה ונחצב מתוך הווי חיים מסויים, אלא הקב"ה הוא שחצבם וכונן אומתם במתן תורה, ממילא העם שזה יסוד חייו אינו תלוי בשינויי זמנים.

וזה ענין היותו מזוהה עם הירח, שאיננו דבר יציב ואיתן כשמש, אלא מתחדשת הלבנה כל העת ושבה לינוק ממקורה, ומשמשת בזה עטרת תפארת לעמוסי בטן, אשר ענינם לפאר ליוצרים ומשיך להתקיים בכל מעגלי ההיסטוריה.

וידוע שלכך מצוי כל כך התנדודות במצב ישראל, "אומה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים, כשהן יורדין יורדין עד עפר, וכשהן עולין עולין עד לכוכבים" (מגילה ט"ז א'). משום שמחד הנקודה הלאומית שלהם כאשר תתקיים בצורה הנכונה תביאם לפסגה שאין בדומה לה, ומאידך כאשר לא יחזיקו בה כראוי ולא יהיו ראויים שישכון בהם שם ה', כמוהם כלבנה ואין להם משל עצמם מאומה, ואין חייהם מסביב הצורה הטבעית שכל לאום מחובר למהלך וסגנון טבעי, לתרבות וצורת חיים מסוימת, אשר בהכי באים להצלחתם.

ישראל לדורותיו נבנה על רקע החסרון

מד) ודוקא חוסר היציבות הלזה שלמראית עין מצביע על גריעותם, אשר אין להם יכולת להחזיק מעמד בהצלחתם לאורך זמן, והרי הם כפופים רוב שנותיהם לאומות, יוצר חלל פנוי שעליו יבנה עומק ויצירה אמיתית ומחודשת מתוך עמל התורה של דורות, והגלויות שבו וכוננו מחדש את ישראל והנקודה הפנימית שלהם הולכת ומזדככת, כמו שהרחיבו בזה הרבה בספרים.

הרעיונית של האומה, ההווי התרבותי שנסוג, וממילא הוא שהלכה הממלכה והתנוונה, שוב לא פרחו בה החיים במלואם אלא הלכו ודעכו, ותבוסתם הצבאית היתה שאלה של זמן בלבד.

ותהליך זה מוכרח הוא בכל תרבות שהיא, בשורתה וחיי הרוח שלה לפי טבעם אינם יכולים להיות נצחיים, כל דבר שהורתו ברוח האדם בשלב מסויים יבוא עליו תהליך של רוויה והתכווצות, לכל אמירה תרבותית שהיא יש קץ וזמן לכוח היצירה שלה. לכך כל התרבויות העצומות של ימי קדם, שבשעתם מילאו העולם כולו ברוב עוז והדר, לא ידעה ההיסטוריה בהם רחמים, ואינם ענין היום אלא לחוקרי דברי ימי קדם בלבד].

אולם לא ראינו בהם את עדינות הקיום, את ההצלחה מכח דבר מרומם יותר, כאשר הולכים בדרכי ה' וחיים חיי קדושה ויושר בכל פרט והנהגה, שבאופן טבעי בעולם כאן איננו כח יציב בר קיימא, ולא משום שהצלחתו פחותה, ואדרבה, כאשר יבוא לעולם הרי הוא בטעם של ימות המשיח ועוה"ב וכימי שלמה, מעבר לכל המוכר לנו וזהו ענינו, אולם איננו דבר שניתן למשוו באופן מחוספס, וקשה להחזיק בדרגתו.

והצלחת ישראל כאומה אינו משום מהלך המחובר למציאות הנמוכה והארצית כמו מצרים והממלכות שלאחריה, שבקל חיה האומה סביבו ועומד במרכזה, וממילא הצלחתה ברת קיימא לאורך זמן, ואילו בהעמדת ממלכה יהודית אשר מרכזה וענינה חיי התורה ודרכי ה', בחיים בפועל אין מיקוד בדבר הנתפס בידים, בענין מוצק וממשי (וממילא אופיו שפל ונמוך) כעניני ע"ז או תרבות העמים (וקרובים הדברים, וראה ד' ר"צ הכהן באות מ"ו ודו"ק). אלא כיון ודרך, וזהו דבר עדין שבקל יכול לחמוק מהיותו הציר המרכזי.

ישראל נמשלו ללבנה המתחדשת והולכת

מג) ומאידך גיסא זהו מעלת ישראל, אשר יסודם וענינם איננו ענינים טבעיים של ברכת הנילוס או עוצמה של שלטון על העולם וסידורו והוצאתו לפועל וכד', אשר מעצם אופיים זמניים הם, ובהמיר תקופות תבל בהתחלפות נסיבות ושינויי תרבות, שוב יעלו כוחות תמורתם שכעת ענינם יהא במרכז, ואזי אדם לא זכר את המצרים והרומאים ודומיהם.

ואותו עם הנראה לעינים 'כי קטן יעקב ודל', כי אתם המעט מכל העמים, ואעפ"כ לעולם שומרת רוחו על טריטתה וחיוניותה, בקרבו זורם מבוע מים חיים בלתי פוסק, גם כאשר נדמה היה שזמנם ההיסטורי תם, ידע כוח היצירה שלהם להתחדש ולנבוע בכל אקלים תרבותי חדש, אף בשעה

מיעוט הירח, דידוע שמש וירח הם רומזים לקודשא בריך הוא ושכינתה, דירח רומז לכנסת ישראל שמקבלין אורן מן החמה שמש ומגן ה', ויש בה מילוי וחסרון בכל חודש..

וזהו שורש ישראל שמונין ללבנה, שהם בעל חסרון ומקויים השלמתן מהשם יתברך. אבל אומות העולם מונין לחמה שאין להם שום חסרון לפי שאין להם שום השלמה נדמה להם שאין חסרים כלום, עד שאומרים אעלה על במתי עב אדמה וגו' לדמות לחמה וזה כל חשק אומות העולם שיהיה להם כל מאויים, שלא יצטרכו לדבר אפילו להשם יתברך.

אבל חשק בני ישראל הוא שיצטרכו להשם יתברך והוא יהיה המשלימם, ואין חפצים כלל שלימות בלא השם יתברך. וזה ענין ירח, שכל אורה מהחמה ויש בה חסרון ומילוי בהשגת אורה על הארץ, כי כשמוכה לחמה פניה המאירים למעלה, ואין נרגש על הארץ אף על פי שבאמת יש לה אור. וכן חסרון שבשורש ישראל היינו בנגלה, בהיותם בגוף נראה כחסרון, אבל באמת אין חסרון כלל. וכן יש פעמים לקוות ללבנה, והוא בשביל ארץ המפסקת בינה לחמה והוא הגוף המעכיר ומאפיל מאור השם יתברך, ואינו אלא זמן מועט וחוזר ומאיר.

..שאמרו ז"ל על פסוק 'כי באש ה' נשפט' שיאמר הקדוש ברוך הוא תבוא כל אומה ואלהיה, פירוש דגם הבלי העכו"ם הגם דהוא הבל מכל מקום מאחר שהם עובדים לזה על כן זהו שורשם, ואילו היה דבר הבל ממש לא היו מצוות נגד זה, כמו קרבן פסח במצרים שאמרו בזוהר (ח"ב מ"א ב') דזה היה ביעור לעבודה זרה שלהם טלה עיין שם, ודבר שאינו כלל לא היה עסק לדבר מזה, כל שכן שיצוה השם יתברך בענין זה מצוה המתנגדת.

אבל ודאי שורש מצרים אז בעת שהיו ישראל משועבדים להם, ובני ישראל נמשלו לצאן והם שיעבדו בהם ודאי היו גם הם מושרשים בזה שיוכלו לשעבדם, ולכך אז היו עובדים לצאן כידוע ענין עבודה זרה של הקדמונים, שהיו מחשיבים כל דבר שרואים שמצליח הרבה ושכל עיקר הצלחתם ופרנסתם ממנו וכיוצא..

אבל ודאי שורש מצרים אז בעת שהיו ישראל משועבדים להם, ובני ישראל נמשלו לצאן והם שיעבדו בהם ודאי היו גם הם מושרשים בזה שיוכלו לשעבדם, ולכך אז היו עובדים לצאן כידוע ענין עבודה זרה של הקדמונים, שהיו מחשיבים כל דבר שרואים שמצליח הרבה ושכל עיקר הצלחתם ופרנסתם ממנו וכיוצא..

ואילו אצל אומות העולם שנמשלו לשמש (עי' סוכה כ"ט א'), הצלחתם מופיעה לאלתר בכל יציבותה עוצמתה וחיוניותה, בכל תוקף השמש בגבורתה בעיצומו של היום, ודווקא בשל כך הרי זו מציאות מוכלת בתוך עצמה הנתונה במסגרת והגבלה, ואין לזה כח התחדשות אין סופית.

ואין כאן רק ענין של חסרון זמן, אלא דבר מהותי, ודבר שאין בו נצחיות איננו נובע ממקור עליון, אלא קיים בתוך עצמו, והלכך אע"פ שמופיע בקיום איתן ובריא, מוכרח ששאלת חדלונו ענין של זמן הוא. ולכך בעצם קיומו הוא קיום ממין אחר, קיום במסגרת הבריאה וכוחות הטבע, ולא הקיום שמעבר, הקיום של הנצחיות והאין סופיות, של הקומה שמעל הבריאה שהתגלתה ביציאת"מ.

ודוקא על רקע המשברים העצומים שלא מצינו בכל אומה אחרת, מתוך נפילתם שב ונבנה הקומה החדשה והעמוקה יותר של כנסת ישראל והתגלה הנשמה הפנימית שלה מתוך ניתוקה מהגוף הארצי, כחיה ויוצרת חיים מופשטים ונצחיים מעבר למסגרות טבעיות, ובכל תקופה התגלה בעולם פנים חדשות של התורה וישראל.

[וידוע מה שהאריכו רבים במהותו של בית שני והמעבר בין נביאים לאנשי כה"ג, אשר אזי התחיל להתגלות עומק חכמת התורה שבע"פ, וביחוד ע"י ר"ע וחבריו בדור השמד, ואכ"מ].

ועם ישראל כירח נמשלו, אשר איננו בא ומתנוצץ בעוצמתו, אלא בתוך חשכת הלילה הולך קמעא קמעא עד שבא לשלימותו, ואף שלימותו זו הינה דבר מכוסה ונעלם, שבא בן רגע ושב והולך. ורק לעת"ל אור הלבנה יהיה כחמה וכאור שבעת ימי בראשית. וזהו מפתח יסודי מאד בכל מהלך ישראל לדורותיו ותקופותיו.

ישראל אין השלמתם אלא מהשי"ת

מה) ולהשלמת הדברים נעתיק מדברי ר"צ הכהן ברסיסי לילה אות כ"ה, שכלול בהם בקצרה הרבה מהנתבאר. "האדם אינו עומד תמיד בסדר ומצב אחד, ויש לו תדיר עליות וירידות כנודע לכל השם דרכיו. והוא מה שישד השם יתברך בבריאה ענין

